

NAMIK KEMAL
(1840 - 1888)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER:

NAMIK KEMAL KİMDİR? - 3

ŞİİRLERİ

Bekçi türküsü - 7
Beyitler (Açıklamalı) - 8
Gazel (Açıklamalı) - 12
Hırrenâme - 14
Hürriyet kasidesi (Açıklamalı) - 16
Kıtalar - 22
Mezarıcı - 23
Murabba - 24
Murabba II - 25
Ukâb-nâme - 27
Vatan mersiyesi - 29
Vatan şarkısı - 35
Vatan türküsü - 37
Vaveyla - 38
Yoktur - 41

ONUN İÇİN

Mağosa'yı tavaf - 42

ONA DAİR

Ağlayarak yazdığı mektup - 43
Atatürk ve Namık Kemal - 49
Hürriyet kartalı Namık Kemal - 62
Namık Kemal üstüne - 69
Namık Kemal'e dair düşünceler - 73
Nâmık Kemâl'in mektuplarında sitem, hiciv ve mizah - 77
Ünlü bir soyun hayat albümü - 85

NAMIK KEMAL KİMDİR?

*"Ne mümkün zulm ile bidâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsен âdemiyyetten."*

21 Aralık 1840 tarihinde Tekirdağ'da doğan Namık Kemal'in asıl adı Mehmet Kemal'dir. II. Abdülhamid döneminde müneccimbaşılık yapmış olan Mustafa Asım Bey'in oğludur. Annesini küçük yaşta kaybedince çocukluğunu dedesi Abdüllâtif Paşa'nın yanında, Rumeli ve Anadolu'nun çeşitli kentlerinde geçirdi. Bu yüzden özel öğrenim gördü. Arapça ve Farsça öğrendi. 18 yaşında İstanbul'a babasının yanına döndü.

1863 yılında Babıali Tercüme Odası'na kâtip olarak giren Namık Kemal dört yıl çalıştığı bu görev sırasında dönemin önemli düşünür ve sanatçılarıyla tanışma olanağı buldu. 1865'te kurulan ve daha sonra yeni Osmanlılar Cemiyeti adıyla ortaya çıkan İttifak-ı Hamiyet adlı gizli derneğe katıldı. Bir yandan da Tasvir-i Efkâr gazetesinde hükümeti eleştiren yazılar yazıyordu. Gazete, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin görüşleri doğrultusunda yaptığı yayın nedeniyle 1867 yılında kapatıldı.

İstanbul'dan uzak olması için Erzurum'a vali muavini olarak atanan Namık Kemal, Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısı üzerine, Ziya Paşa'yla birlikte Paris'e kaçtı. Oradan Londra'ya geçti ve bir süre Yeni Osmanlılar adına çıkarılan "Muhbir" gazetesinde yazılar yazdı. Daha sonra gene Fazıl Paşa'nın desteğiyle "Hürriyet" gazetesini çıkardı. Çeşitli anlaşmazlıklar yüzünden desteksiz kalınca 1870 yılında zaptiye nazırı Hüsnü Paşa'nın çağrısıyla İstanbul'a döndü.

Nuri, Reşat ve Ebüzziya Tevfik beylerle birlikte 1872 yılında "İbret" gazetesini kiraladı. Aynı yıl gazetede çıkan bir yazısı üzerine gazete 4 ay kapatıldı. Bu kez İstanbul'dan

uzaklaştırılmak için Gelibolu mutasarrıflığına atandı. Orada yazmaya başladığı "Vatan Yahut Silistre" oyunu, 1873 yılında Gedikpaşa Tiyatrosu'nda sahnelendi. Oyunu izleyenler galeyana gelip olay çıkardı. Namık Kemal birçok arkadaşıyla birlikte tutuklandı. Bu kez kalebentlikle Magosa'ya sürgüne gönderildi.

1876 yılında I. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döndü. Şura-yı Devlet (Danıştay) üyesi oldu. Kanun-ı Esasi'yi (Anayasa) hazırlayan kurulda görev aldı. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı çıkınca Meclis-i Mebusan kapatıldı, Namık Kemal tutuklandı. Midilli Adası'na sürüldü. 1879 yılında Midilli mutasarrıfı oldu. 1884 yılında aynı görevle Rodos'a, üç yıl sonra da Sakız Adası'na gönderildi ve hayatının sonuna kadar orada yaşadı.

İlk şiirlerini çocuk denecek yaşlarda yazmaya başlayan Namık Kemal İstanbul'a geldikten sonra eski ve yeni kuşaktan şairlerin bir araya gelerek kurdukları Encümen-i Şuârâ'ya ve kimi Divan şairlerine nazireler yazmıştır. Şinasi'yle tanışıncaya kadar, şiirlerinde tasavvuf etkileri görülür. Bu dönemde özellikle Yenişehirli Avni, Leskofçalı Galib gibi şairlerden etkilenmiştir. Şinasi'yle tanışmasından sonra şiirlerindeki içerik de değişmiştir. Günlük konuşma dilinden alıntıların yanı sıra, o zamana kadar geleneksel Türk şiirinde görülmemiş olan "hürriyet kavgası", "esaret zinciri", "vatan", "kalb-i millet" gibi yepyeni kavramlarla birlikte, doğrudan doğruya düşüncenin aktarılmasını amaçlayan bir tür "manzum nesir" oluşturmuştur.

Bosna-Hersek Savaşları, 93 Savaşı gibi olayların yarattığı sonuçlar, onun yazdığı vatan şiirlerini etkilemiştir. Bu şiirlerin en tanınmışları arasında "Vâveyla", "Vatan Mersiyesi", "Vatan Şarkısı" ve "Hürriyet Kasidesi" yer alır. Namık Kemal şiirleriyle şiir tekniğine büyük bir katkıda bulunmuş sayılmazsa da o günler için alışılmamış diri bir

sesle konuşmuş olması ve eserlerine kattığı yeni kavramlarla Türk şiirini Divan şiirinin edilgen edasından kurtarmıştır. Bütün bu nitelikler onun Vatan Şairi olarak anılmasına yol açmıştır.

Şiirin yanı sıra biyografi, tiyatro, roman, tarih ve makale türünde eserler de veren Namık Kemal 2 Aralık 1888 tarihinde Sakız Adası'nda yaşama veda etti ve vasiyeti üzerine Bolayır'a defnedildi.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:

Namık Kemal: hayatı ve şiirleri (Sadettin Nüzhet Ergun, 1933)

Namık Kemal'in şiirleri (Vasfi Mahir Kocatürk, 1966)

Roman:

İntibah (1876)

Cezmi (1880)

Tiyatro:

Vatan Yahut Silistre (1873)

Akif Bey (1874)

Zavallı Çocuk (1874)

Gülnihal (1875)

Celâleddîn Harzemşah (1875)

Kara Belâ (1908)

Tarih:

Devr-i İstilâ (1873)

Kaniye (1873)

Silistre Muhasarası (1873)

Evrâk-ı Perîşân (1884)

Osmanlı Tarihi (1887-1909)

Bârikâ-ı Zafer (1888)

B y k İslam Tarihi (1975)

Eleştiri ve makale:

Tahr b-i Harab t (kitap, 1886)

Tak b (kitap, 1886)

Makal t-ı Siy siyye ve Edebiyye (kitap, 1909)

Talim-i Edebiyat  zerine Bir Risale (kitap, 1950)

L s n-ı Osm n 'nin Edebiyatı Hakkında Bazı

M l haz t-ı Őamildir (gazete, 1866)

Mektup:

Namık Kemal'in Hus s  Mektupları (F. Abdullah Tansel, 1967-1986)

Namık Kemal'in Mektupları ( mer Faruk Ak n, 1972)

ŞİİRLERİ

BEKÇİ TÜRKÜSÜ

Arkadaşla çıktım yola
Selam verdim sağa sola
İstanbul'da gaz maz yoktur
Çatmayalım karakola

Ramazan verdi şehre fer
Mahyalandı câmiler
Kâtibler Hakk'a yüz tutmuş
Bir mâhiye almak almak ister

Vapur karada geziyor
Gören bilmem ne seziyor
Marifetli çarh gemisi
Döndükte altun kesiyor

Demiryolu demirdendir
Kârının hepsi birdendir
Halkın ağzına yem olmuş
Uzanır sanki şîrdendir.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 102

BEYİTLER

1. Nevbâhâran aşk ile mâh-ı muharremdir bana
Gülşenin her lâlesi bir dâğ-ı mâtemdir bana

1. İlkbaharlar aşk ile bana muharrem ayı gibidir;
Gül bahçesindeki her lâle bana kanlı bir mâtem yarası gibi gelir.

2. Açamaz gözlerini tâ seher-i mahşere dek
Seni hüsnünle gören bir gece rü'yâsında

2. Seni o güzelliğinle bir gece rüyasında gören
Mahşer sabahna kadar gözlerini açamaz.

3. Dur baş ucunda bari firâş-ı memâtımın
Bir gül dikilse çok mu şehîdin mezârına

3. Bari ölüm döşeğimin başucunda dur
Şehit mezarına bir gül dikilmiş olsa çok mudur?

4. Bir katre mâ düşünce gülün kalb-i pâkine
Nâmım yazıldı her varak-ı tâb-nâkine (Muamma)(*)

4. Gülün temiz kalbine bir damla su düşünce,
Onun parlak yapraklarının her birine benim adım yazıldı. (*)

5. Kendini ehl-i hamiyet yâ nasıl etmez telef
Altı ayda gâib oldu altı yüz yıllık şeref

5. Namus ve haysiyetini korumaya özen gösteren insanlar nasıl
kahrolmasınlar
Altıyüz yıllık şeref altı ayda yok oldu

6. Babası oğluna her gün der idi yâ veledi
Babası yâve idi oğlu dahi yâveledi

6. Babası oğluna her gün "Ey oğul" derdi.
Babası hezeyanları olan bir adamdı, oğlu da öyle oldu.

7. Rü'yâma girer her gece gurbette hâyali
Birleştireyor şîvesi firkatle visâli

7. Gurbette hayali her gece rüyama giriyor
Edası ayrılıkla kavuşmayı birleştiriyor.

8. İki mübtelânın budur sureti
Ziyâ'nın Kemal ile dir rif'ati

8. İki tutkunun görüntüsü şudur:
Ziya'nın (Ziya Paşa) yükselmesi Kemal (Namık Kemal) ile dir.

9. Tesvîl-i kulûb etmeğe ruhbân ikileşti
Bir Hak yetişir gerçi ki şeytan ikileşti

9. Kalpleri aldatmak için papazlar ikileşti,
Bir tek Allah yeter gerçi ama şeytan ikileşti.

10. Edebiyât ile Hürriyet'e can versem de
Başka bir Nâmık-ı şeyda yetişir hâkimden

10. Hürriyet için edebiyat ile canımı versem de
Toprağımdan bir başka çılgın Namık yetişir.

11. Rü'yama bile girmiyar aşüfte nigâhın
Naz uykusunun aynı mıdır çeşm-i siyâhın

11. İnsanı baştan çıkaran bakışın artık rüyama bile girmiyor
Yoksa o siyah gözlerin de naz uykusunda mıdır?

12. Bîgâneye daima soğuk dur
Ol tavr ile nûr-ı münce midsin

12. Sana ilgi göstermeyene sen de soğuk dur
o tavırla buzdan bir nur olursun.

13. Hiç sebepsiz de kıyar dilberler âşıkâ
Yâr olursa gayre mâil âşıkı cellâd eder

13. Güzeller aşıklarına hiç sebepsiz de kıyarlar
Sevgili başkasına meylederse aşıkını katil eder.

14. Derd ü firâkı çekmeğe yok dilde iktidâr
Ben ölmek isterim bana kat'i cevâb ver

14. Artık bu derdi ve ayrılığı çekmeye gönülde güç kalmadı
Ben ölmek istiyorum, bana kesin bir cevap ver.

15. Tatlı sözler herkesi uslandırır
Hoşça söğmeklik bile hoşlandırır

15. Tatlı sözler herkesi yatıştırır,
Tatlı tatlı küfredilmesi bile hoş gelebilir.

16. Sineme dâğ açan ağyâr değil yâr elidir
Sorma hâlim yüreğim yârelidir yârelidir

16. Bağrımdaki yarayı açan eller değil, yarin elidir
Halimi sorma, yüreğim yaralıdır, yaralıdır.

17. Kimsenin lûtfuna olma tâlib
Bedeli cevher-i hürriyettir

17. Kimseden bir lütuf kabul etme
Bedelini özgürlüğünle ödersin.

18. Âdemleri âdemler eder böyle himâyet
İnsan olanlar insanlar içün etmeli himmet

18. İnsanları insanlar korur, gözetir
İnsan olanlar insanlara yardım, iyilik etmelidir.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 104-105

(*) Eski yazı ile, gül kelimesinin tam ortasına "ma" yazılırsa;
"Kemal", ortaya çıkar. Böylece; gül yapraklarına düşen her su
damlası, benim adımı yazmış olur. (Muamma: Gizli anlam)

GAZEL

1. Hasret-i cânân ile devrâna kıldım elvedâ
Âzim-i sû-yi fenâyım cânâ kıldım elvedâ

1. Sevgilinin hasretiyle dünyaya veda ettim,
Yokluk alemine geçmeye karar verdiğim için canımdan da
vazgeçtim.

2. Bir garib âvâre-i hecrim hezâr efsûs kim
Çıkmadan can sineden cânâna kıldım elvedâ

2. Ayrılık acısıyla çok avare düşmüş bir garibim yazık ki
Canım sinemden çıkmadan sevgiliye veda ettim.

3. Şevk-i didârıyla mahv-ı cân edüp pervâne-var
Ol çerâğ-ı hüsne yana yana kıldım elvedâ

3. Yüzüne kavuşmak arzusuyla canımı mahvedip, pervane gibi
O güzelliğin ateşiyle yana yana veda ettim.

4. Ağladım hüzn ile hûn oldu dil-i sengin-i çerh
Bezm-i dehre şöyle mahrûmâne kıldım elvedâ

4. Hüzünle ağladım, feleğin taştan kalbi kanla doldu
Dünya meclisine şöyle yoksunluk içinde veda ettim.

5. Azm-i dârü'l-mülk-i aşk ettim yine San'an misâl
Sâkinân-ı Kâbe-i imâna kıldım elvedâ

5. San'an gibi, aşk diyarına gitmeye karar verdim
İman Kabesi'nin sakinlerine veda ettim.

6. Feyz-i tecrîd ile NÂMIK azm-i itlâk eyledim
Şeş cihât-ı âlem-i imkâna kıldım elvedâ.

6. Herşeyden soyutlanmanın feyziyle Namık, bırakıp gitmeye karar
verdim
Altı yönlü imkanlar alemine veda ettim.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 82

HİRRENÂME

(DİŞİ KEDİ DESTANI)

"Meraklı bir Bey'in, sevgili pamuk kedisinin bir savaşta
farelerin vücuduna açtığı yaralar yüzünden ölüp gözlerden
kaybolması üzerine üzgün bir vaziyette söylediği mersiye dir"

Kedimin her gece böbrekle dolardı sepeti
Yok idi ni'metinin, râhatının hiç adedi
Çeşm-i şehîlâ nigehe fârik iken nîk ü bedi
Sardı etrâfını bin dürlü adûlar
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Keyfi gelse bıyığın oynatarak mırlar iken
Kızdırırsan yüzüne atlayarak hırlar iken
Kuyruğu geçse ele dırlanarak zırlar iken
Sofrâda her kedinin def'ini hâzırlar iken
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Keseyi kapsa dökerdi yere hep pâreleri
Cigere işler idi tırnağının yâreleri
Koşturur oynar idi kukla gibi fâreleri
Deliğe sokmaz idi bir gün o âvâreleri
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Ne zamân bir tarâfa hışım ile saldırırsa eğer
Başı kaplan kesilüp kuyruğu gûyâ ejder
Hasmını yan bakışı eyler idi zîr ü zeber
Yanına uğramamıştı ebedi havf ü hazer
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Ürperir tüyleri bir kerre deyince mırnav
Korkudan başlar idi lerzişe bakkâl ile manav

Saldırırdı âdeme bulmaz ise başka bir av
Yüzünü görse köpekler diyemezken hav hav
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Sokulunca yataga kogmak ile gitmez idi
Okşamakla tokadı tekmeyi farketmez idi
Yiyecek görse gözü mırlaması bitmez idi
Neylemezdi daha kalsaydı eger nitmez idi
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi

Etmedik yer mi kodu savleti dünyâda harâb
Ne imâret ne kebâbcu ne salâşu ne kasâb
Hep şaşup kalmış iken bahtına akrân etrâb
Akıbet eyledi devrân anı da mâh u türâb
Kedimi gaflet ile fâre-yi idbâr yedi
Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi.

- Çeşmi şehlâ nigehe: Şehlâ gözünün bakışı
- Fârik iken: ayırdederken
- Nik ü bed: iyi ve kötü
- Adûlar: düşmanlar
- Fare-i idbâr: talihsizlik faresi
- Pâreler: paralar
- Zîr ü zeber: yerle bir
- Havf ü hazer: korkmak ve sakınmak
- Lerziş: titreme
- Savlet: hücum
- Mâh u türâb: ay ve toprak

Not: Rüşvet, komisyon ve yolsuzluk söylentileri yüzünden Sultan Abdülaziz tarafından görevden alınan Sadrazam Mahmud Nedim Paşa için yazılmıştır. (Diyojen dergisi, sayı 133, 1872)

Nâmık Kemâl'in Şiirleri, İnkılap Kitabevi, S. 34-35

HÜRRİYET KASİDESİ

1. Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetden
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten

1. Çağın yöneticilerini doğruluk ve güvenlikten uzaklaşmış görünce
şerefle ve mutlulukla hükümet kapısından ayrıldık.

2. Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez i'ânetten

2. Kendini insan bilenler, halka hizmetten usanmaz;
mert olanlar, ezilenlere yardımdan el çekmez.

3. Hakîr olduysa millet, şânına noksân gelir sanma
Yere düşmekle cevher, sâkıt olmaz kadr-ü kıymetden

3. Millet, hor görüldüyse şânı azalır sanma.
Cevher, yere düşmekle değerinden bir şey kaybetmez.

4. Vücûdun kim hamir-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gâm râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten.

4. Vücudun mayasının hamuru, vatan toprağındandır.
Vatan yolunda eziyet ve sıkıntılardan toprak olursa ne gam!

5. Mu'ini zâlimin dünyâda erbâb-ı denâ'etdir
Köpektir zevk alan, sayyâd-ı bi-insâfa hizmetten

5. Dünyada zâlimin yardımcısı, alçaklardır.
İnsafsız avcıya hizmet etmekten zevk alan, köpektir.

6. Hemân bir feyz-i bâkî terkeder bir zevk-i fânîye
Hayâtın kadrini âli bilenler, hüsn-i şöhretten.

6. Hayatın değerini şöhretin güzelliğinden üstün tutanlar.
ebedî feyzi geçici zevklere tercih ederler.

7. Nedendir halkda tûl-i hayâta bunca rağbetler
Nedir insâna bilmem menfâ'at hıfz-ı emânetden.

7. İnsanlarda hayatın uzamasına bunca düşkünlük nedendir;
Emanetin saklanması insana ne faydası vardır bilmem.

8. Cihânda kendini her ferdden alçak görür ol kim
Utanmaz kendi nefsinden de ar eyler melâmetden

8. Dünyada kendini herkesten alçak gören kişi
ayıplanmaktan utanır da kendi nefsinden utanmaz.

9. Felekden intikâm almak, demektir ehl-i idrâke
Edip tezyid-i gayret müstefid olmak nedâmetden

9. Akıllı insanlar için çabalarını arttırmak,
pişmanlıklarından ders çıkarmak felekten intikam almak demektir.

10. Durup ahkâm-ı nusret ittihâd-ı kalb-i milletde
Çıkar âsâr-ı rahmet, ihtilâf-ı re'y-i ümmetden

10. Başarının hükmü milletin gönül birliği ile mümkündür.
Koruyucu eserler ise toplumun fikir ayrılıklarından ortaya çıkar.

11. Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pâ-y-ı erbâb-ı metânetden

11. Kudretli bir kişinin azim gücü dünyayı düzene sokar
güç sahibi kişilerin ayaklarının kararlılığı ile dünya titrer.

12. Kazâ her feyzini her lûtfunu bir vakt içün saklar

Fütûr etme sakın milletdeki za'f u batâ'etden

12. Kaderin her feyzinin, her yardımının bir zamanı vardır
milletteki zayıflık ve gevşeklikten sakın ümitsizliğe kapılma.

13. Değildir şîr-der-zencire töhmet acz-i akdâmı
Felekte baht utansın bi-nasîb- erbâb-ı himmetden

13. Zincire vurulmuş aslanın ayaklarının güçsüzlüğü onun suçu
değildir.
Dünyada himmetten nasibini almamış olanlardan kader utansın.

14. Ziyâ dûr ise evc-i rif'atinden iztîrâridir
Hicâb etsün tabi'at yerde kalmış kâbiliyetden

14. Işık yüksekliğin doruğundan uzaktaysa buna mecbur olduğu
içindir.
Doğa utansın yerde kalmış yetenekten.

15. Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şehâdetden

15. Biz, o Osmanlı boyunun yüce soyundanız;
Mayamız tümüyle şehadet kanıyla karılmıştır.

16. Biz ol âlî- himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim
Cihân-girâne bir devlet çıkardık bir aşîretten

16. Biz o yüce gayretli, çalışkan ve kudretli kişileriz ki
bir aşiretten dünyaya hükmeden bir devlet çıkardık.

17. Biz ol ulvi-nihâdânız ki meydân-ı hamiyetde
Bize hâk-i mezâr ehven gelir hâk-i mezelletden

17. Biz o yüce yaradılışlılardanız ki mukaddestimizi koruma

meydanında mezar toprağını düşkünlük toprağına yeğleriz.

18. Ne gam pür âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten

18. Hürriyet mücadelesi ürkütücü bir ateşle dolu olsa da ne gam
Yiğit olan kişi bir can için gayret meydanından kaçar mı?

19. Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahdır yine bin kerre zencîr-i esâretten

19. Cellâdın can yakan kemendi acımasız bir canavar bile olsa,
yine de esaret zincirinden bin kere daha üstün tutulur.

20. Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetden

20. Felek her türlü eziyet sebeplerini toplasın gelsin
millet için çıktığım yoldan dönersem namussuzum.

21. Anılsın mesleğimde çektiğim cevr ü meşakkatler
Ki ednâ zevki â'lâdır vezâretten sadâretten

21. Uğraşımda çektiğim eziyet ve güçlükler anılsın,
ki bunun en ufak bir zevki bile vezirlikten, sadrazamlıktan daha
iyidir

22. Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâze dönmüş kim
Ayırmaz sâdıkân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden

22. Vatan bir vefasız alaycı sevgiliye dönmüş
ona aşkla bağlı olanları gurbetin acılarından ayırmıyor.

23. Müberrâyım recâ vü havfdan indimde âlidir

Vazifem menfa'atden hakkım agrâz-ı hükümetden

23. Yalvarıp yakarmadan ve korkudan uzağım; benim için vazifem çıkarımdan, hakkım hükümetin kötü niyet ve düşmanlıklarından daha üstündür.

24. Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bi-dâd
Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-i hamiyetden

24. Milletin yiğitleri ile mücadeleden sakın ey zalim!
Senin zulmünün kılıcı şehadet kanının ateşinde erir.

25. Ne mümkün zulm ile bi-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsен âdemiyyetten

25. Zulümle, adaletsizlikle hürriyeti yok etmek ne mümkün
Çalış, anlama yeteneğini kaldır gücün yetiyorsa insanlıktan.

26. Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret
Ezilmez şiddet-i tazyikden te'sir-i sıkletten

26. Gönülde elmas cevherine benzer gayret cevheri.
Ezilmez basıncın şiddetinden, ağırlığın etkisinden.

27. Ne efsunkâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

27. Ne kadar büyüleyiciymişsin ah ey hürriyetin yüzü
Aşkın esiri olduk gerçi kurtulduk esaretten.

28. Senindir şimdi cezb-i kalbe kudret setr-i hüsn etme
Cemâlin tâ-ebed dûr olmasun enzâr-ı ümmetten

28. Senindir şimdi gönlü çekme gücü, güzelliğini gizleme
güzel yüzün sonsuza kadar toplumun bakışlarından uzak olmasın.

29. Ne yâr-ı cân imişsin âh ey ümmîd-i istikbâl
Cihânı sensin azad eyleyen bin ye's ü mihnetden

29. Ne candan bir sevgiliymişsin ah ey gelecek ümidi
dünyayı sensin kurtaran binlerce keder ve sıkıntıdan.

30. Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hüdâ ikbâlini hıfz eylesün her türlü âfetden.

30. Devlet (olma) devri senindir, dünyaya egemen ol.
Allah talihini her türlü yıkımdan korusun.

31. Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
Uyan ey yâreli şîr-i jeyân bu hâb-ı gafletden.

31. Gezdiğin nazlı sahralar zulmün köpeklerine kaldı
Uyan ey yaralı kükreyen aslan bu aymazlık uykusundan.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 82-86

KITALAR

I

Zalim olsa ne rütbe bi pervâ
Yine bünyad-ı zulmü biz yıkarız
Merkez-i hâke atsalar da bizi
Küre-i arzı patlatır çıkarız.

II

Çekmedim ömrümde zencir-i esaret bârını
Kayd-ı dünyadan müberrayım bilir dünya beni
İşte meydan-ı hamîyyet kaçma ey cellad-ı zulm
Ya seni mahveylesin Mevlâ cihanda ya beni.

- bünyad: temel, yapı
- hâk: toprak
- Küre-i arz: Dünya
- bâr: zahmet, yük, eziyet
- müberra: fenalıktan uzak kalmış, temiz

Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1, S. 35

MEZARCI

Sen ölürsen anan ağlar
İmam ıskatını sağlar
Kurdlar, kuşlar, kırlar, dağlar
Etini yer ölmeye gör

Kazmayı urdum mezâre
Kemik çıktı pâre pâre
Can verüp aldanma yâre
Senden geçer ölmeye gör.

(Gülnihâl'den)

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 103

MURABBA

Sıdk ile terkedelim her emeli her hevesi,
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi;
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi,
Gelin imdâda diyor, bak budur Allah sesi!

Bize gayret yakışır, merhamet Allah'ındır;
Hükm-i âtî ne fakîrin, ne şehin-şâhındır;
Dinle feryâdını kim terceme-i âhındır
İnledikçe ne diyor, bak vatanın her nefesi.

Mahv eder kendini bülbül bile hürriyet için;
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür mihnet için?
Dîn için devlet için can çekişen millet için,
Azme hâ'il mi olurmuş bu çürük ten kafesi!..

Memleket bitdi, yine bitmedi hâlâ sen, ben.
Bize bu hâl ile bizden büyük olmaz düşmen;
Dest-i a'dâdayız; Allah için, ey ehl-i vatan!
Yetişir terk edelim gayri hevâ vü hevesi...

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 96

- Sıdk: doğruluk
- Hâil: engel
- Hükm-i âtî: geleceğin hükmü
- Şehinşâh: padişahlar padişahı
- Âlem-i pür mihnet: sıkıntılarla dolu dünya
- Dest-i a'dâ: düşmanların eli
- Hevâ vü heves: boş ve geçici istekler

MURABBÂ II

Değişmez fen mi vardır, müstakır eşyâ mı kalmıştır?
Delîli sâbit olmuş binde bir davâ mı kalmıştır?
Deme insâna malûm olmadık manâ mı kalmıştır
Eğer mechûl ararsan her işin encâmı kalmıştır.

Sipihrin bahtını, ikbâlini hep pâymâl ettim
Hamiyyet mesleğinde terk-i evlâd-ü iyâl ettim
Hayâtımdan muazzezken vatandan infisâl ettim
Sebât ü azme hâil bir deni dünyâ mı kalmıştır?

Memâtı görmedim ömrümde bir inkâr eder mezhep
Fenâdır, bir fenâ dünyâdayız, intâc-ı her matlep
Firâkı, bahs ü nefyi, kadr ü nâmûsumla gördüm hep
Cihânın bir belâsından bana pervâ mı kalmıştır?

Musırrım, sâbitim tâ can verince halka hizmette
Fedakârın kalır ezkârı dâim kalb-i millete
Denir bir gün gelir de sâye-i feyz-i hamiiyyette
Kemâl'in seng-i kabri kalmadıysa namı kalmıştır.

Namık Kemâl, Necip Fazıl, Bütün Eserler 61

- Müstakır: yerinde duran, değişmeyen
- Encâm: son, nihayet
- Sipih: gök, felek
- Pâymâl etmek: ayak altında kalmak, çiğnenmek
- Hamiyyet: yurtseverlik, milliyetseverlik
- Terk-i evlad ü iyâl: evlatları ve eşi terketme, ayrılma
- Muazzez: değerli
- İnfisâl: ayrılma
- Hâil: engel
- Deni: alçak, aşağılık
- Memat: ölüm
- İntâc: sonuç verme, meydana getirme

- Matlab: maksat, istek
- Firak: ayrılık
- Bahs: zulüm, işkence
- Nefy; sürgün etmek
- Perva: çekinme, sakınma
- Musırrım: ısrarlıyım
- Sâbitim: fikrim değişmez
- Ezkâr: anmalar
- Sâye-i feyz-i hamîyyet: yurtseverliğin verimliliği sayesinde
- Seng-i kabri: mezar taşı

UKÂB - NÂME

Biz bir nice bir ukâb gördük
Düşmüş yere cismi pârelenmiş
Bir ok yarasıyle yârelenmiş
Pîçide-i İnkılâb gördük

Farzeyle ki bir ukâb-ı satvet
En zirvesine çıkıp bu arzın
Her noktasına şu tûl ü arzın
Sermiş kanadıyle zıll-i dehşet

Maşrık o zılâl ile kararmış
Bir pençesine bu mülkü almış
Bir pençe zemîn-i Hind'e salmış
Magrib o hayâl ile kararmış

Bâki mi kalır aceb o heykel
Zâhir mi değildir intifâhı
Her müntefihin de insâfı
Kim vardı bu yerde ondan evvel

Bir gün yıkılıp düşünce nâgâh
Taştansa kırarlar atsa yerler
Harb âlihesi geberdi derler
Bizler ne deriz ya Allah Allah

Şeytan gibi var mı başka mel'ûn
Vardır biri de anın Hülâgû
Maşrıkda misal o kanlı câdû
Mağribde nümûne Engizisyon

Hepsinde birer ukâb vardır
Bayraklarına olunsa dikkat
Zulm eyleyemez hukuka hidmet
Yerden göğsü bir hitâb vardır

Yerlerde süründürür ukâbı
Dünyalara sığmamışken evvel
Her cüz'ü olur hevâma me'kel
Hakk'ın ne şedîddir ikâbı.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 98-100

- Ukâb: karakuş ya da kartal
- Pîçide: bükülmüş, kıvrılmış
- İnkılâb: altüst olma
- Satvet: ezici kuvvet
- Zıll-i dehşet: dehşetin gölgesi
- Maşrık: doğu
- Zılâl: gölgeler
- Magrib: batı
- İntifâh: kabarma, şişme
- Ukâb-
- Müntefih: şişirilmiş, üfürülmüş
- Nâgâh: ansızın, birenbire
- Âlihe: batıl ilâhlar
- Hevâm: böcek, parazit
- Me'kel: yemek
- Şedîd: şiddetli
- İkâb: azap, ceza

VATAN MERSİYESİ

(93 felâketi üzerine edîb-i a'zam Namık Kemal'in şâir-i mağfûr Deli Hikmet'le beraber söylediği mersiyesidir)

Âh yaktık şu mübârek vatanın her yerini
Saçtık eflâke kadar dûdunu, âteşlerini
Kapadı gözde olanlar çıkacak gözlerini
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Kendimizden neden olduk bu kadar me'yûs
Gidelim dâdına Allah için ehl-i nâmûs
Sönüyor şem'-i emel işte kırıldı fânûs
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vardı tâ Ka'be'ye Zemzem gibi hûn-âb akıyor
Yerdeki hûn-ı şehîdânı bu hasret yakıyor
Yine erbâb-ı hevâ seyrine çıkmış bakıyor
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Serilip hâk-i hakarete vatan can veriyor
Yetişin son nefesimdir gelin imdâda diyor
Sevgili vâlidemiz âkıbet elden gidiyor
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Bu vatandır dağıtan âleme ilm ü edebi
Bundadır Beyt-i Harem, Mescid-i Aksâ-yı Nebî
Ne belâ çektik ise hep bu vatandır sebebi
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatani çiğnedi geçti vatanın ağyârı
Merhamet kaldı sana İki Cihân Hünkârı
Gidiyor sevgili Kur'ân'ını hıfz et bâri
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Düşünün rûz-i zuhûrundaki şanlı demini
Doldururken şühedâsı bu fenâ âlemini
Tutacak bir çocuğu kalmadı mı mâtemi
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Beslemişken bu kadar âdemi ihsânı ile
Gitti bî-çâre vatan ağlayarak şânı ile
Yaz bu mersiyyeyi tâşa şühedâ kanı ile
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Silmedik bunca yetîmin gözünün yaşlarını
Taşa topraklara sürdük o güzel başlarını
Vatanın bağına vurduk vatanın taşlarını
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Bir zaman âlem-i ikbâlde sultân olduk
Câmi'-i âlem idik şimdi perîşân olduk
Âh bir kan içenin keyfine kurbân olduk
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatanın nekbetine, derdine can mı dayanır
Düşmanın görse gözü yâre gibi kan boşanır
Bu kadar zulmden insan değil İblîs utanır
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Gidiyor âhirete âh ederek şanlı vatan
Yalınız kaldı tesellî bize bir pâre kefen
Hıfzı uğrunda denizler gibi kan dökmüş iken
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Iyd kurbânı mıdır kesdiğimiz kurbanlar
Ka'be'yi yıkmak için mi dökülür hep kanlar
Müslümânım diyene rahm ediyor şeytânlar
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Hûn-i ma'sûm-i şühedâyı görün çıktı dize
Bakin Allah için insâf ile târîhimize
Bu hakaret, bu ezâ lââyık olur muydu bize
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Yalınız bir küçücek kızlar imiş evlâdı
Onların kanı idi girye-i istimdâdı
Girmedi âh kulağına yine feryâdı
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Ey vatan genç idin eyvâh tükendin bittin
Bizi hâinlere, nâ-merdlere muhtâc ettin
Bunca öksüzlerini kimlere koydun gittin
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Bu felâket yakışır mı yüreği dağlılara
Hançer-i zulm urulur mu bu eli bağlılara
Tepelettin bizi yâ Rab Karadağlılara
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Eyledik kesbimize hep vatani sermâye
Biz bu hizmetle mi geldik bu fenâ dünyâyê
Yüzümüz kalmadı Allah'a da istid'âyê
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

İşte can verdi vatan, dînine, hürriyyetine
Buyurun kanlı musallâyâ Hudâ hurmetine
Hakk'a karşı duralım er kişi niyyetine
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Kimdir iclâlini, tekbîrini âyîn edecek
Kabirde dîninin a'dâsı mı telkin edecek
Şu mübârek vatani kalmadı tekfîn edecek
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Ne mürüvvet dile bizden, ne vefâ ümmîd it
Ey vatan, yârelerin tiftiğini kendin dit
Göğsünü bağına aç mahkeme-i mahşere git
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatan evlâdına Moskof gibi rahm etmediler
Hastaya bakmadılar yareliye gitmediler
Dittiler etlerini tiftiğini ditmediler
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vâr iken meşverete milletin isti'dâdı
Kime verdi bakınız devlet-i istibdâdı
İşte tahkir ediyor makbere-i ecdâdı
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Bulunaydı seni bizler gibi üç dane seven
Yüzüne bakmaya da kasd edemezdi düşmen
Etini, beslediğin halk yedi, âh vaten
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatanın cevher-i nâmûsunu biz mi satalım
Ne revâ böyle cehâlet döşeğinde yatalım
Hâlik'a karşı duracak kimseye taş mı atalım
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Doymadık gözlerimiz kan ile olsun dolsun
Babalar ağlaya dursun analar saç yolsun
Yüzümüz yerde sürünsün başımız taş olsun
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatanın yâreledi sînesini düşman eli
Girye-i mâtem imiş tâli'imiz tâ ezeli
Kerbelâ'da dökülen hûn-ı şehîdân-ı Ali
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Vatan eyvâh hakir oldu perîşân oldu
Düşman İstanbul'a girdi bu dahi şân oldu
Memesinden dökülen süt yerine kan oldu
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Böyle ma'sûm ölenin kabri kılıçla açılır
Kabrin üstündeki taştan bile kanlar saçılır
Böyle kanlar saçılırken ne yürekle kaçılır
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Ey vatan, hasretini ıyd-i visâl eyle bize
Bâri rû'yâda görün arz-ı cemâl eyle bize
Sütünü, ni'metini gayrı helâl eyle bize
Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Sebîlürreşâd, Sayı: 224, S. 279-280, 16 Muharrem 1331 (26 Aralık 1912)

- mâder: ana
- dûd: duman, is
- hûn: kan
- ağyâr: yabancılar
- nekbet: talihsizlik, felaket
- îyd: bayram
- istimdâdı: yardım istemek
- kesb: kazanç
- istid'â: istek bildiren kâğıt
- tekfîn: kefenlemek
- meşveret: konuşup anlaşma
- visâl: kavuşma

VATAN ŞARKISI

Âmâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır
Serhadimize kal'a bizim hâk-i bedendir
Osmanlılarız ziynetimiz kanlı kefendir
Gavgâda şehâdetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılarız, cân verirsiniz, nâm alırsız biz.

Kan ile kılıçdır görünen bayrağımızda
Cân korkusu gezmez ovamızda, dağımızda
Her gûşede bir şîr yatar toprağımızda
Gavgâda şehâdetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılarız, cân verirsiniz, nâm alırsız biz.

Osmanlı adı her duyana lerze-resândır;
Ecdâdımızın heybeti ma'rûf-ı cihândır
Fıtrat değışir sanma! Bu kan yine o kandır
Gavgâda şehâdetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılarız, cân verirsiniz, nâm alırsız biz.

Top patlasın, âteşleri etrâfa saçılsın
Cennet kapısı cân veren ihvâna açılsın
Dünyâda ne bulduk ki ölümden de kaçılsın
Gavgâda şehâdetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılarız, cân verirsiniz, nâm alırsız biz.

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 92

- Âmâl: emeller
- Efkâr: fikirler
- İkbâl: baht açıklığı
- Kâm almak: muradına ermek
- Serhad: hudut, sınır
- Kal'a: kale
- Hâk-ı beden: vücut toprağı

- Gavgâ: kavga, çekişme
- Kûşe: köşe
- Şîr: aslan
- Ecdâd: şanlı atalarımız
- Lerze-resân: titreten
- Ma'rûf-ı cihân : Bütün cihanın bildiği
- İhvân: kardeşler (burada şehitler anlamında)

VATAN TÜRKÜSÜ

İşte ad, karşıda hâzır-silah,
Arş yiğitler vatan imdâdına.
Arş ileri, arş bizimdir felâh,
Arş yiğitler vatan imdâdına!

Cümlemizin vâlidemizdir vatan
Herkesi ltfuyle odur besleyen.
Bastı ad göğsüne biz sağ iken;
Arş yiğitler vatan imdâdına!

Şân-ı vatan, hıfz-ı bilâd  ibâd
Etmededir sngnze istinâd
Milleti eyler misiniz nâ-murâd?
Arş yiğitler vatan imdâdına!

Rehberimiz gayret-i merdânedir
Her taşımız bir nice bin cânedir
Câna değil meyl bugün şânedir
Arş yiğitler vatan imdâdına!

Yâre nişandır tenine erlerin,
Mevt ise son rutbesidir askerin.
Altı da bir, üstü de birdir yerin
Arş yiğitler vatan imdâdına!

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 94

- Ad: düşman
- Felâh: kurtuluş
- Hıfz: sakıma, koruma
- Bilâd: şehirler, memleketler
- İbâd : kullar, köleler (burada halk anlamında)
- İstinâd: güvenme, kuvvet alma
- Nâ-murad: isteğine kavuşamamış
- Merdâne : mertçesine
- Mevt: ölüm

VAVEYLA

Nevha 1.

Feminin rengi aks edüp tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş
În'itâfiyle, bak! Ne âl olmuş!..
Serv-i sîmin safâlı gerdenine
O letâfetle ol nihâl-i revân
Giriyor göz yumunca rü'yâma
Benziyor, aynı, kendi hülyâma
Bu tasavvur dokundu sevdâma
Âh böyle gezer mi hiç cânân?
Gül değil arkasında kanlı kefen!..
Sen misin, sen misin? Garîb vatan!..

Nevha 2.

Bu güzellikde hiç bu çağında
Yakışır mıydı boynuna o kefen?!..
Cisminin her mesâmı yâre iken
Tutdun evlâdını kucağında
Sen gidersen bizi kalır sanma!
Şühedân oldu mevt ile handân
Sağ kalanlar durur mu hiç giryân?
Tende yaşdan ziyâdedir al kan
Söyleyen söylesin, sen aldanma!
Sen gidersen bütün helâk oluruz;
Koynuna cân atar da hâk oluruz...

Nevha 3.

Git, vatan! Kâ'be'de siyâha bürün!
Bir kolun Ravza-i Nebi'ye uzat!

Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at!
Kâ'inâta o hey'etinle görün!
O temâşâyâ Hak da âşık olur
Göze bir âlem eyliyor izhâr
Ki cihânda büyük letâfeti var
O letâfet olursa ger inkâr
Mezhebimce demek muvâfık olur
Aç, vatan! Göğsünü İlâh'ına aç!
Şühedânı çıkar da ortaya saç!..

Nevha 4.

De ki: Yâ Râb! bu Hüseyin'indir
Şu mubârek Hâbib-i Zîşân'ın
Şu kefensiz yatan şehîdânın
Kimi Bedr'in kimi Huneyn'indir
Tâzelensün mü kanlı yâreleri?
Mey dökülsün mü kabır-i Eshâb'a?
Yakışır mı sanem bu mihrâba?
Haç mı konsun bedel şu mîzâba?
Dininin kalmasın mı bir eseri?
Âdem evlâdı birtakım cânî..
Senden alsun mu sâr-ı şeytânı?

Namık Kemal, Türk Büyükleri Dizisi 63, S. 88-90

- Vaveyla: çılgılık
- Fem: ağız
- İn'itaf: yönelme (burada yansıma anlamında)
- Serv-i simin: gümüşten selvi
- Nihal-i revan: yürüyen fidan
- Mesam: ter delikleri, gözenek
- Şühedâ: şehitler
- Hak olmak: toprak olmak, ölmek
- Mevt: ölüm

- Handan: sevinçli, şen
- Giryan: ağlayan
- Ravza-i Nebi: Hz. Muhammed'in mezarı
- Meşhed: bir şehidin öldüğü yer (burada Hz. Hüseyin'in öldüğü yer)
- Heyet: olduğu gibi
- Ger: eğer
- Habib-i zîşan: ünlü büyük sevgili (Hz. Muhammed)
- Şehîdân: şehitler
- Bedr, Hüneyn: Hz. Muhammed'in müşriklere karşı iki savaşı
- Eshâb: Hz. Muhammed'i görenler, O'nun devrinde yaşayanlar
- Sanem: put
- Mîzâb: oluk, su yolu
- Sâr-ı şeytânî: şeytanın öcünü

YOKTUR

Gül ruhluların misali yoktur.
Hurşidin o rengi âli yoktur.

Ağyar ile ülfet etmek ister
Ben ölmeden ihtimali yoktur.

Cevretme değil fedâ-yı aşka,
Öldürse dahi vebâli yoktur.

Aşkın ebedi durur gönülde
Mihr-i ezelin zevâli yoktur

Allahadır istinâdım ancak
Nev-i beşerin Kemâli yoktur.

Namık Kemâl, Necip Fazıl Kısakürek

- Misali: benzeri
- Hurşid: güneş
- Ağyar: başkaları, yabancılar, eller
- Ülfet: ahbaplık etmek
- Cevretme: haksızlık etmek, üzme, acı çektirmek
- Vebâl: sorumluluk
- İstinâd: güvenme, kuvvet alma
- Nev-i beşer: insanoğlu
- Kemâl: olgunluk, yetkinlik, eksiksizlik

ONUN İÇİN

MAĞOSA'YI TAVAF

- Namık Kemal için -

Küçülmüş küçülmüş te güneş
Küçülmüş yedi ülker olmuş
İnmiş toprağa
Olmuş ta bir parça alev
Giriyor o mabede.

Ve hüzünlü dallarda kuşlar,
Söylüyorlar karanlık gecelerin
yaslı türküsünü..
Büyümüş büyümüş te güneş.
Olmuş fezalar dolusu
Çıkıyor, o mabetten.

Ve şimdi sevinçli dallarda kuşlar,
Söylüyorlar bu parlak gündüzün
şakrak türküsünü...

KEMAL SADIK

imzasıyla

Görüşler, Sayı 30, 1. Kanun 1940

Bugünlerde Bahar İndi, S. 43

ONA DAİR

AĞLAYARAK YAZDIĞI MEKTUP...

LONDRA YILLARI 1867 -1870

KEMAL makale ya da şiirlerinin yazılmasıyla geçen bir günün sonunda, havanın yağmurlu ya da sisli olmasından dolayı sokağa çıkamayacak olursa, "nedimei vicdan"ıyla Fitzroy Square 15 numaradaki evinde oturup konuşarak başını dinlerdi.

Bir seferinde kadının İngiliz toplumundaki ve hattâ dünyadaki rolünü tartışmışlar, bir seferinde öğretimden, ilk öğretimin mecburi kılınmasından söz etmişlerdi. Nedimei vicdanı Kemal'in fazla konuşma meyli göstermediği saatlerde şarkı söylerdi ama Kemal'in müziğe tahammülü yoktu. Piyanodan hoşlanırdı fakat kemandan, flütten hiç zevk almazdı.

Buna mukabil, hele zihni meşgul ve yorgun, olduğu zamanlarda, boğazına çok düşkünlük gösterirdi. Gâh dostunun eliyle hazırladığı İngiliz yemeklerini, gâh fındık, fıstık ve patates kızartması gibi mezelik şeyleri atıştırırdı. Hele sığır dili, peynir ve midyeyi pek severdi. Bazen yazılarını yazarken bir taraftan ağzına dil dilimi attığı olurdu. Rokfor peynirini içkiyle beraber atıştırmasını severdi. Bira, şarap içtiği gibi viskiden de zevk alırdı. Bulduğu zaman rakıyı da yuvarlardı.

Hele meyvalara karşı düşkünlüğü pek ziyadeydi. Portakal, çilek, kiraz ve nar en sevdikleriydi. Rakı içtiği zamanlar meze olarak sucuk, "foie gras" hoşuna giderdi. Sabah kahvaltılarında yumurtasız yapamazdı. Yumurtayı rafadan pişirir, çukurca bir tabağa kırar ve içersine ekmek doğrayarak yemesine bayılırdı. Rakı mezesi olarak Türkiye'den getirttiği Manisa kavunu çekirdeği ile balmumu içinde balık yumurtasını yemesinden de büyük zevk alırdı.

Ama, her ne kadar Kemal, "Sevdiğimi ekseri günler saat dört ile beş arasında görürdüm. Bu kavuşma zamanı bana cennetin birbirine cezbedilmiş iki ruh için düzenlediği bir bayram gibi gelirdi. Ne tarafa baksam gözüme öyle gül bahçesi filân değil âdeta doğal üstü bir takım heykeller görünürdü, öyle bir halde ki gözlerimin bebeğine her ne yansısı, sevdiğimin küçülmüş bir resmi sanırdım" demiş olmasına rağmen, mizacı daima bir nedime-i vicdanın varlığını lüzumlu kılmazdı. Bu bakımdan yalnızlığı kendini düşünebilmesine fırsat verdiği için severdi.

Fakat bir gün, nedime-i vicdanı, Kemal'in beraber olmaktan zevk aldığı gönül arkadaşı, kendisine evlenmek bahsini açmıştı. Bir kızın yuva kurmak ihtiyacıyla kıvrandığım ve Kemal'in herhalde böyle bir duyguya saygı göstereceğini ifade etmişti. İşte o anda Kemal'in gözleri önüne Ali Suavi gelmiş, onun nasıl mecbur kalıp Mary adlı bir İngiliz kıızıyla

evlendiğini hatırlamıştı. Ziya Beyin Hasene adını taktığı Mary belki nedime-i vicdanından da güzel, zarif ve şıktı. Ne var ki, Kemal çocuklarının anası vefakâr ve çilekeş Nesime Hanım üzerine bir evlenme yapacak yaradılıştan değildi. Kaldı ki, vatan sevgisi dururken o kadın sevgisiyle uğraşacak mizaca da sahip bulunmuyordu.

Derhal gönül arkadaşına vaktin geciktiğini ve hazırlaması gereken yazıları bulunduğunu hatırlatarak mantosunu giydirip uğurladı. Sonra kıza kabalık ettiği düşüncesiyle üzgün pencere önünden meydana-daki çiçek bahçesini seyre daldı.

KEMAL ÜZÜNTÜYE KAPILIYOR

Çabuk üzüntüye kapılan Kemal'i en sarsan memleketten haber alamamaktı. Akşam odasında havagazının mavi alevli ışığında, vatanını, yuvasını uzun uzun düşünürdü. Onbir yıl önce, henüz onyedil yaşına bastığı sıralarda Sofya'da evlendiği eşi Nesime Hanımı, kızı Feride'yi hatırlardı. İlk şiir merakını, ezberlediği Nef'i'yi, Fehim'i düşünür, onbeş - onaltı yaşlarında kaleme aldığı divanından mısralar okurdu.

Havagazının ışığı titredikçe, gözlerinin önünden yeni şeritler geçerdi. Şair Leskofçalı Galip'le birlikte Gümrük Tahrirat kaleminde çalıştığı günler, sonra Şinasi'nin teşvikiyle katıldığı toplantı akşamları, nasıl ilk makalesini yazdığı ve nasıl gazeteciliğe başladığı bir rüya gibi kendisini sarardı. Tasviri Efkâr'da çıkan "Yangın" adlı makalesi sayesinde Sadrazam Âlî Paşanın kendisine rütbe verişini hatırlar ve gülerdi. İstanbul, o vatan semtinin sembolü; o eşsiz belde o kadar gönlünde idi ki, Kemal'e göre İstanbul'un ancak bir eşi varsa o da özlem çeken gözlerde kalan yansıysıydı.

İşte, kendi deyimince manda malağı gibi yatakta yuvarlanırken geçmişini böyle yaşırdı. Sonra içinde bir çığ

gibi büyüyen üzüntü kendisini tekrar masanın başına getirir ve pek sevdiği kenarları yaldızlı kâğıtlara boşalırdı. Bir seferinde babasına aynen şöyle yazmıştı:

"Ne kadar taş yürekli olduğumu bilirsiniz. Ömrümde gözyaşı dökmemişken kırılan kalbimin düştüğü üzüntüden bu satırları ağlayarak yazıyorum. Okuyunuz da insaf ediniz. Avrupaya geldim geleli bu mektup onuncu mektuptur. Burada arkadaşlarım gönderdikleri mektupların vakti vaktine cevabını alıyor. Ben birisine cevap alamadım.

Acaba beni mezarda mı sanıyorsunuz? Yoksa mektup yazmağa imkân mı bulamıyorsunuz? Ben yeni geldiğim vakit pekâlâ mektup gönderirdiniz. Ondan sonra mektubun arkasını kesmekte mânâ nedir? Bana mektup nerelerden geleceğini pekâlâ bilirsiniz. Turalım ki benim tarafımdan gönderilenler elinize geçmemiş olsun. Merak edip de sordurmak ve "haber alamıyorum" diye birşey yazmak yok mudur? Ben kendimi evin ve ahababımın yanında pek kıymetli bir adam sanırken böyle mektupsuz durmağa ve arkadaşlarımla yanında rezil olmağa tahammül etmek imkânı yoktur.

İşte vasıtalara emniyeti kaldırdığım cihetle, bu sefer size doğrudan doğruya bir adres gönderdim. Cevabınız gelinceye kadar mektubun da arkasını kestim Mektup yazarsanız o adrese tatbiken yazdırırsınız. İsterseniz sarrafa verirsiniz. İsterseniz Yusuf Ağaya verir, Courier d'Orient'a gönderirsiniz. İsterseniz doğrudan doğruya İngiltere postasına gönderirsiniz.

Nihayet yirmi gün beklerim. Buna da cevap gelmezse Billâhilazim, ondan sonra harf yazmak ihtimali yoktur. Benim İstanbulda evim yoktur der, öyle teselli bulurum." (24 Haziran 1868)

Sonra Kemal şiddetli ve ağır yazmış olmasından üzüldü, yatağına kendini atarak yeni hayallere kucak açardı. Babası Mustafa Asım Beyi kendisine tarih okurken tahayyül eder, gözleri önünden Osmanlı Padişahları geçitresmi yapardı.

Kemal, Osmanlı Padişahlarını iki ayrı bölümde düşünürdü: "Fetih padişahları ve kafes padişahları" diye. Oniki Fetih padişahından üçte ikisini büyük görürdü, kafes padişahları içinde de sadece Dördüncü Murad'a adam derdi. Ancak ikbalinde kan lekesi olduğunu söyler, "fıtratı büyük, fakat tahsili değil" derdi.

Sonra düşünceleri vatanından uzaklaşır, yaşamakta olduğu İngiltere'ye uzanırdı. İngilizlerin uygarlıkta büyük adımlarla ilerlemelerini gıptayla düşünür ve William Forster'in ilk öğrenim konusunda parlâmentoda yaptığı konuşmayı hatırlardı:

"Değil sadece endüstriyel refahımız, meşruti sistemimizin iyi işlemesi ve hattâ millî ekonomimiz ve varlığımız ilk öğretim konusunda alacağımız karara bağlıdır. Dünya yüzündeki uygar topluluklar sayıca ve kuvvetçe süratle ilerlemektedir. Eğer biz kendi ırkımızı ve dünya milletleri içersindeki mevkiimizi muhafaza etmek istiyorsak, sayıca olan noksanımızı ferdin entelektüel gücünü arttırmak suretiyle gidermesini becerebilmeliyiz."

Sonra İngilizlerin sömürgeleri istismardaki maharet ve kabiliyetleri karşısında, "İngilizler kılıç kullanmaksızın dünyayı yağmaya çalışıyorlar" derdi.

Böyle düşünceler içersinde yorgun düşerek kendisini uykunun kollarına salıverirdi. Ama Kemal'in uykusu rüyalarla dolu ve hafifti. Çoğu zaman uykusunu almış olarak yatağından fırlar, masasının başına geçer ve çok sevdiği, üzerine titrediği kalemlerinden birini alarak

yazmağa başlardı.

İşte meşhur murabbai da böyle bir gecenin mahsulü idi.
Yine kendi erkek sesini dile getiren aruzun dörtlü mefaiylün
vezniyle:

"Değişmez fen mi vardır, müstakir eşya mı kalmıştır?
Delili sâbit olmuş binde bir dâva mı kalmıştır?
Deme insana mâlûm olmadık mânâ mı kalmıştır,
Eğer meçhul ararsan her işin encâmı kalmıştır.

Sipihrin bahtını, ikbalini hep pâyümâl ettim.
Hamiyet mesleğinde terkü evladü ayâl ettim.
Hayatımdan muazzezken vatandan infisâl ettim
Sebatüazme hail bir denî dünya mı kalmıştır?"

Kemâl bu murabbain sonunu vatana döndükten, Mağosa'ya
sürgün edildikten sonra tekrar sevdiklerine kavuştuğu
zaman getirmiştir:

"Mematı görmedim ömrümde bir inkâr eder mezhep
Fenadır, bir fena dünyadayız, intacı her matlep
Firakı, bahsi nefyi, kadrü namusumla gördüm hep
Cihanın bir belâsından bana pervası mı kalmıştır?

Musırrım, sâbitim, tâ can verince halka hizmette,
Fedakârın kalır ezkârı daim kalbi millete,
Denir bir gün gelir de sayei feyzi hamiyette
Kemal'in sengi kabri kalmadıysa nâmı kalmıştır."

YUSUF MARDİN

Taha Toros Arşivi, 506785

ATATÜRK VE NAMIK KEMAL

50. Ölüm Yıldönümünde Büyük Atatürk'ü minnetle bir kere daha anarken, 100. ölüm yıldönümünde de büyük vatan şairimiz Nâmık Kemal'i şükran duyguları ile anıyoruz.

1888'de Nâmık Kemal öldüğü zaman, Mustafa Kemal henüz yedi yaşındadır. Çökmekte olan devleti kurtarmak için çareler arayan aydınlar, vatan şâiri Nâmık Kemal'in eserlerini okumakta, hatırasını yaşatmaktadırlar. Okullarda öğrencilere Nâmık Kemal sevgisi aşılarmakta, eserleri elden ele dolaşmaktadır.

Türk cemiyetinde rastlanılan Mustafa Âsim, Mustafa Edib, Mustafa Enis, Mustafa Fâzıl, Mustafa Fevzi, Mustafa Fikri, Mustafa Galip, Mustafa Hakkı, Mustafa Hikmet, Mustafa Hilmi, Mustafa İsmet, Mustafa izzet, Mustafa Kâmil vb. gibi yüzlerce binlerce Mustafa'lı adın hiçbirini örnek almayan matematik öğretmenin, çok sevdiği öğrencisi Mustafa'ya ikinci ad olarak bilhassa "Kemâl" i seçip, hiç rastlanmamış ilk örneği verişinde ve sihirli "Mustafa Kemâl" teribini yapışında, Türk kaynaklarının ruhlarında sembolleşmiş "Kemâl" in düşünüldüğü muhakkaktır. Millî kahramanların

destanlaştıkları yıllarda dünyaya gelen Türk çocuklarına onlara benzesinler dileğiyle, o kahramanların adlarının verilmesi, sık rastlanılan milli gelenektir.

Büyük Kurtarıcı'nın; eserleriyle Nâmık Kemal'i ilk tanınması, Manastır İdâdi (lise)'sinde öğrenci iken, yakın arkadaşı Ömer Naci Bey sayesinde olur. O sıralarda, Ömer Naci; edebiyata meraklı, heyecanlı şiirler yazan, söyleyen ve onun için de Nâmık Kemal'e hayran birisidir. Birgün Mustafa Kemal'den, okumak maksadiyle kitaplar ister. Fakat kendisine hep fen kitapları uzatması üzerine:

"Bunlar, ders kitabı... O hâlde, ben sana vereyim" diyerek, çeşitli şiirler ve tiyatro eserleri getirir. Mustafa Kemal, bunları karıştırırken, sayfaları arasına serpiştirilmiş kâğıtlar gözüne ilişir. Kâğıtlarda, el yazısı ile yazılmış ve Nâmık Kemal İmzalı şu mısralar dikkatini çeker:

Vücûdun kim hamir-i mâyesi hâk-i vatandandır;
Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevri ü mihnetten.
Hakir olduysa millet şânına noksan gelir sanma;
Yere düşmekle cevher sakit olmaz kadr ü kıymetten.
Muini zâlimin dünyâda erbâb-ı denâ'ettir.
Köpektir zevk alan sayyâd-ı bi-insâfa hizmetten,

Bilhassa şu beyitlerin kendisini çok etkilediğini, daha sonra zaman zaman dile getirecektir;

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin;
Dönersem kâhbeyim millet yolunda bir azimetten

Vatanın bağına düşman dayadı hançerini,
Yoğ-ımiş kurtaracak bahtı kara mâderini.

Merkez-i hâke atsalar da bizi;
Kürre-i arzı patlatır çıkarız..

O yıllarda, Nâmık Kemal'in yasaklanmış eserlerini bulmak, onun vatanseverlik telkin eden şiir ve yazılarının heyecanını tatmak aydınların ortak tutkusu gibidir. Mustafa Kemal'in, Nâmık Kemal'i tanıyıp sevmesini, onun görüşlerinin oluşumunda önemli bir hadise olarak kabul etmek gerekir. Mustafa Kemal'in okul arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy hatıralarında bu konuda şunları der:

"Mustafa Kemal'in bir gece vakti yanıma gelerek, Kemal'in Vatan Kasidesi'nin teksir edilmiş bir nüshasını "Fuad kardeşim bunu ezberleyelim" diye bana verirken, yavaş bir sesle fakat büyük bir heyecanla okuduğu:

"Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azimetten"

mısralarını nasıl unutabilirim."

Anlaşılmaktadır ki Mustafa Kemal, daha lise öğrenciliği günlerinden itibaren Nâmık Kemal'e hayran yani vatansever, hürriyetperver birisi olmaya başlamıştır. Liseden sonra gittiği Harb Okulu'nda da bütün disiplin tedbirlerine rağmen, öğrenciler Nâmık Kemal'in eserlerini okumaktadırlar.

Mustafa Kemal bu konuda "harbiye senelerinde siyaset fikirleri başgösterdi, vaziyet hakkında henüz nafiz bir nazar hâsıl edemiyorduk, Sultan Hamit devri idi... bu gibi vatanperverane eserleri okuyanlara karşı takibat yapılması, işlerin içinde bir berbatlık olduğunu ihsas ediyordu" demektedir

Cebesoy'un; Nâmık Kemal konusunda, Atatürk'le beraber bir diğer hatırası da, Manastır'da seyrettikleri "Vatan Yahut Silistre" piyesi ile ilgili olanıdır ki, onu da şu satırlarında nakleder:

"Manastır'a döndük. Şehrin methaline girişine geldiğimiz zaman, orada bulunan bir mesirede vakit geç olmasına rağmen, Harp Okulu telebelerinin açık havada büyük vatan şâiri Nâmık Kemal'in Vatan Yahut Silistre adlı eserini oynadıklarını gördük. Atlarımızdan inerek, oyunu büyük heyecanla seyrettik. Talebe efendilerden birinin temsili son sahnesinde:

Yâre nişandır tenine erlerin!
Mevt ise son rütbesidir askerin!
Altıda bir üstü de birdir yerin.
Arş yiğitler vatan imdâdına.

mısralarını okurken, yanımdaki subaylar, gözyaşlarını tutamamışlardı. Benim de gözlerim yaşarmıştı. Harp Okulu'ndaki talebelik hayatımız gözümün önünde canlanmıştı. Sınıf arkadaşım Mustafa Kemal ile beraber bu şiirleri o zaman okumuş ezberlemiştik. Fakat böyle heyecanla haykıramamıştık."

Atatürk, özel sohbetlerinde yaptığı heyecanlı konuşmalarda veya bunaldığı sıkıldığı zamanlar genellikle Nâmık Kemal'den mısralar, beyitler okumuştur. Öğrencilik yıllarından sonra subay olarak bulunduğu yerlerde de, Nâmık Kemal'in şiirleri onun ruhî dayanakları olmuştur.

Mesela Ş. Tezer tarafından yayıma hazırlanan "Atatürk'ün Hatıra Defteri"nde, Birinci Dünya Harbi sırasında Doğu Anadolu (Bitlis, Silvan gibi) bölgesinde iken 10 Ağustos 1916 Pazar günü defterine şöyle bir kayıt düşmüştür;

"Kemal Bey'in Makalat-ı Siyasiye ve Edebiyyesini okudum, ikinci kitabın sonunda idim, hitam buldum; Kemal Bey'in Tarih-i Osmani'sini takibe başladım"

Nâmık Kemal'in, Atatürk'ün özel kütüphanesinde bulunan

eserleri de, Gazi'nin ona gösterdiği ilgi hakkında bir fikir verecek niteliktedir.

Bu eserler:

1 - İmtizac-ı Akvam Ve Vefa-i Ahd.

2 - Eş'ar-ı Kemal 2. Devr-i Edebiyye.

Bu kitap, "Ali Ekrem (Bolayır)'ın 21 Temmuz 1339 (1923) tarihli takdim yazısıyla Gazi Mustafa Kemal'e hediye edilmiştir. İçinde Ali Ekrem'in yazısıyla yedi ilave yaprak, Atatürk'e yazılmış bir mektup ve bir de Ziya Gökalp'ın Atatürk'e yazdığı 4 Ağustos 1339 tarihli bir mektup vardır.

3 - Vaveylâ

4 - Makalat-ı Siyasiyye ve Edebiyye

5 - Renan Müdafaaanamesi

6 - Edib-i Azam Merhum Nâmık Kemal Bey'in Rüyası

7 - Sergüzeşt

8 - Osmanlı Tarihi (2. cilt)'dir.

9 - Şark Meselesi, Hürriyet-i Efkâr

10-U sul-i Meşveret Hakkında Mektuplar.

Atatürk'ün Özel Kütüphanesi'nde. Nâmık Kemal hakkında başkaları tarafından yazılmış kitaplar da bulunmaktadır. Bu kitaplar da:

1 — Kemalettin Şükrü. Nâmık Kemal Hayatı Ve Eserleri, İstanbul 1931, 160 s.

2 — Saadettin Nüzhet (Ergun), Nâmık Kemal, Hayatı ve Şiirleri, İstanbul 1933, 251 s.

3 — Ali Ekrem (Bolayır), Ruh-ı Kemal, İstanbul 1938, 108 s.'dir.

Millî Mücadele yıllarıdır. Atatürk, 18 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmek üzere Sivas'tan yola çıkar. Heyet-i Temsiliye, merkezini Ankara'ya taşımak kararını vermiştir.

Şarkışla ve Kayseri'den geçerek 21 aralıkda öğle vakti Kırşehir'e gelir. Halkın coşkun sevgi gösterileriyle karşılaşır; şehrin ileri gelenleriyle görüşür. Halkla temaslarda bulunur. Kırşehir Gençler Derneği'nde yaptığı konuşmada "kuvayı milliyenin âmil, iradei milliyenin hâkim olması" gerektiğini söyler. Geceleyin şerefine fener alayı tertip eden halka hitaben yaptığı konuşmada da:

"Bu milletin içinden çıkan bir Kemal,

"Vatanın bağına düşman dayamış hançerini
Yok imiş kurtaracak bahtı kara maderini"
 demiş; gene bu milletin bağrından çıkan bir Kemal de diyor,
ki;

"Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Elbet bulunur kurtaracak bahtı kara maderini"

demiştir.

Atatürk'ün bu beyiti kendi cevabıyla birlikte ilk defa okuduğu yerin neresi olduğu hakkında değişik görüşler vardır:

M. Şakir Ülkütaşır, Türk Kültürü dergisinde (Kasım 1968. s. 73, s. 59) değişik iki görüşü daha verdikten sonra, Atatürk'ün cevabi beytini ilk defa "Birinci İnönü Zaferi'nden sonra Meclisteki beyanatında" okuduğunu, 17 Ocak 1921 tarihli Ulus Gazetesini kaynak göstererek yazmaktadır. Lord Kınross Atatürk adlı eserinde (1972 s.311) ilk defa Kırşehir'de okuduğunu söylemekte; İslâm Ansiklopedisi'nin "Atatürk" maddesinde de ilk defa Kırşehir'de söylediği yazılmaktadır ki, doğrusu bu olsa gerektir.

Büyük Millet Meclisi Zabıtları (cilt: 7, s.347) na göre Atatürk söz konusu beyitleri Mecliste okumuştur. Fakat ilk

okuyuşu değildir. İlk okuyuşu 21 Aralık 1919'da Kırşehir'de olmuştur. Mecliste ise, Birinci İnönü Zaferi'nin kazanılmasından sonra 13 Ocak 1921 (1337) Perşembe günü saat 15.30'da gerçekleşmiştir.

Birçok meb'uslar kürsüye gelerek orduya, onun kahraman kumandanına ve aziz şehitlerine hürmetlerini ifade ediyorlar. Bir ara Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa kürsüye çıkıyor, şunları söylüyor:

— Arkadaşlar, Muhuddin Bey'in (Baha Pars) gayet kıymetli sözlerinin hâsıl ettiği hissiyâta tercüman olmak üzere bir iki kelime arzedeceğim. Milletimiz bugün bütün mâzisinde olduğundan daha çok ve ecdâdından daha çok ümidvârdır. Bunu ifâde için şunu arz ediyorum. Kendilerinin tâbiri veçhile Cennet'den vatanımıza nigehtan olan merhum Kemal demiştir ki:

Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini

İşte ben, bu kürsüden, bu Meclis-i Âli'nin reisi sıfatıyla Hey'et-i âliyyenizi teşkil eden bütün âzânın her biri nâmına ve bütün millet nâmına diyorum ki:

Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini.

Atatürk'ün, Nâmık Kemal hakkındaki düşüncelerini yukarıda verdiğimiz örneklerden daha net bir şekilde ortaya koyan bir de telgraf vardır. Nâmık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır, İkinci İnönü Zaferi'nin kazanılmasından sonra Atatürk'e bir tebrik telgrafı gönderir. Atatürk de Ali Ekrem'e yazdığı 10 Nisan 1921 tarihli cevabî telgrafında, Nâmık Kemal hakkında şunları söylemektedir:

“Anadolu’nun ruhu bütün feyz-i mukavemetini âbâ-i tarihinden almıştır. Bize bu mukaddes feyzi nefheden ervah-ı ecdat arasında mükerrem babanızın pek büyük mevkii vardır. Mecruh vatanın halâs-ü istiklâli için, ölmek yolunda nesle tâlim-i fedakarî’ eden büyük Kemal hakkında tekrar-i tâzimata vesile olan telgrafnamenize, arz-ı şükran-ı mahsuz eylerim efendim” .

Görüldüğü gibi bu telgrafta, vatanın kurtuluşunu sağlayan nesillerin yetişmesinde, Nâmık Kemal'in nasıl önemli etkileri olduğu Atatürk tarafından da söylenmekte ve ayrıca, Atatürk’ün Nâmık Kemal’e nasıl büyük bir saygı duyduğu kendisinin sözleriyle ortaya konmaktadır.

Atatürk de bizden birisi olarak (ailesi, okulu, öğretmenleri ve arkadaşları), okuduğu kitaplar, imparatorluğun çöküşü ve Fransız İhtilali, meşrutiyet kuşaklarını etkileyen fikirler, medeniyet ve ırk sorunu, dünya tarihi ve şark meselesi gibi konulardan etkilenmiştir.

Hiç şüphesiz Atatürk’ün Nâmık Kemal'e olan hayranlığı; sadece sübjektif değerlendirmelere bağlı, hissi bir yaklaşımdan ibaret değildir. Aslında, Vatan Şairi'nin, Büyük Kurtarıcı’ya herşeyden evvel fikirleriyle tesir ettiği muhakkaktır.

Şairimizin; fikirlerini, duygu planında heyecan unsuru ile bütünleştirerek vermiş olmasının, Gâzi üzerindeki direkt etkisi ise, şüphe götürmez bir gerçek hükmündedir. Millî kültür anlayışı çerçevesinde ve Batı medeniyeti doğrultusunda, çağdaş düşünceyi hedef kabul eden Atatürk’ün ilke ve inkılâplarının temelinde, Ziya Gökalp’ın ve Tefik Fikret’in fikirleri önemli derecede yer tutmakla birlikte; bunlardan önce, -yukarıda işaret ettiğimiz gibi daha lise sıralarından itibaren- Nâmık Kemal'in görüşlerinin de büyük payı vardır. Çünkü; Gökalp’ın ve Fikret’in üzerinde

hassasiyetle durdukları, Atatürk'ün de çok değer verdiği " Hürriyet" " Medeniyet" ve " Terakki" kavramları etrafında ilk ciddî çalışmaları, Nâmık Kemal yapmıştır.

Nitekim, şâirimiz, " Medeniyet" makalesinde:

"İnsanın hakkı ve amacı sâdece yaşamak değil; hürriyetle yaşamaktır. Bu kadar medenî milletlere karşı mümkün müdür ki, medenî olmayan milletler hürriyetlerini koruyabilsinler? "Bize şu gerekli; onunla yetinmeliyiz. Ve babalarımızdan bunu gördük, onun dışında ne varsa kötüdür. Dersler, yeni bilgiler kazanma, kitaplar, makineler, ilerlemeler, yeni buluşlar ne işe yarar?" diye diye Hindliler, Cezâyirliler gibi yabancıların kahredici üstünlüğü, eziyeti altında hürriyetini kaybetmek, insanlığın şanına şerefine hiçbir şekilde yakışır şeylerden değildir.

Medeniyetin her sıkıntısı, bir rahatı doğurur; vahşetin, yabaniliğin her rahatı bin eziyeti, sıkıntıyı getirir.

İnsanın ihtiyaçlarının, yalnız dünyanın topraktan yetişen ürünleriyle giderilmesi ihtimâli yoktur; onu olsa olsa medeniyetin toplu hazîneleri, eserleri karşıyabılır. Kısacası; "Medeniyetsiz yaşamak, ecelsiz ölmek gibidir",

şeklinde, bu konular etrafındaki görüşlerini anahatları ile ortaya koyarken; büyük kurtarıcının da, aynı çizgideki şu sözlerine şâhit oluyoruz:

"Gözlerimizi kapayıp, mücerred (her tarafla ilişkilerimizi keserek) yaşadığımızı farzedemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp, cihan ile alâkasız yaşayamayız. Bilâkis müterakkî (gelişmiş), mütemeddin (medenî) bir millet olarak, medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat, ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise, oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız.

İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

Hiçbir mantikî delile dayanmayan birtakım an'anelerin, akidilerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi (ilerleyip, yükselmesi) çok güç olur; belki de hiç olmaz.

Memleket muhakkak asri, medenî ve müreffeh olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır.

Medenî cihan çok ileridedir. Buna yetişmek, o medeniyet dairesine dâhil olmak mecburiyetindeyiz. Bütün safsataları bertaraf etmelidir.

Efendiler! "Medenî olmayan insanlar, medenî olanların ayakları altında kalmaya maruzdurlar"

Ayrıca, Atatürk'ün üzerinde tam bir dikkat ve titizlikle durduğu "Vatan sevgisi" , "Milliyetçilik" ve "Halkçılık" hareketinin, ilk heyecanlı hamlesi de Nâmık Kemal'dir.

Nitekim, "Vatan" mâkalesinde:

"İnsanlık tarihinin hangi sayfasına bakılsa; her zamanda ve her millette ortaya çıkan yüksek fikirler ve faziletli ahlâk sahiplerinin hepsi, vatan sevgisini dünya işlerinin hepsinden üstün tutmuş ve pekçoğu vatan yolunda canlarını seve seve vermiş görülür.

Bundan dolayıdır ki; her dinde, her millette, her terbiyede, her medeniyette vatan sevgisi; en büyük faziletlerden, en mukaddes vazifelerdendir.

Kanaatimizce, vatanseverliğin en büyük hareket unsurlarından, güç kaynaklarından olan vatan fikrini gönüllerden kaldırmak, hakları korumanın en etkili sebeplerinden, araçlarından olan ateşli silâhı ellerden

almaya benzer. Bir millet vatan sevgisinden nefisini ayırırsa, vatanını sevmezse; çok zaman geçmez, elbette vatanını o sevgiyle dolu olanların istilâ bayrakları altında görür.

Biz oturduğumuz yerlerin her taşı için, cevher kıymetinde bir can verdik. Her avuç toprağı gözümüzde, o yola kendini fedâ etmiş bir kahramanın varlığının hâtırasıdır.

Vatan bize kılıcımızın ekmeğidir. Dâima kendimize ait, yalnız bize ayrılmış biliriz. Dâima kendimizden çok sever, canımızı uğruna feda ederiz” .

Diyen Şâirimiz'in; Atatürk'e, bu konuda da ışık tuttuğı, heyecan verdiği muhakkaktır. Nitekim; Gâzi'nin şu sözleri, kendisindeki Nâmık Kemal tesirinin açık izlerini taşır;

"Bu bedbaht memlekete karşı mühim vazifelerimiz vardır. Onu kurtarmak yegâne hedefimizdir. Hürriyet olmayan bir memlekette, ölüm ve izmihlâl (yok olup bitme) vardır. Her terakkinin ve kurtuluşun anası, hürriyettir. Milleti vatana hâkim kılmak, hülâsa vatani kurtarmak için, sizi vazifeye davet ediyorum."

"Vatan mutlaka selâmet bulacak, millet mutlaka mesut olacaktır. Çünkü kendi selâmetini, kendi saadetini memleketin, milletin saadeti ve selâmeti için fedâ edebilen vatan evlâtları çoktur."

"Biz, millî hudutlarımız dâhilinde hür ve müstakil yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz."

"Millî hudut dâhilinde vatan bir bütündür."

"Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir"

diyen Atatürk, Nâmık Kemal'i "Türk milletinin yüzyıllardan

beri beklediği sesi” olarak görmektedir.

Atatürk; vatan ve özgürlük kavgalarını yeni kuşaklara aşıl原因 Nâmık Kemal; Osmanlılık yerine Türklüğü ve Türklük duygusunu dile getiren millî şair Mehmet Emin Yurdakul’u ve her türlü zorluğa karşı direnip, insanlığı yükseltmeye yönelen Tefvik Fikret’i, Ziya Gökalp’i çok okumuştur. Yahya Kemal’den Türk tarihi ve özellikle Fransızca eserler için kitap listesi alıp, Çankaya'daki kütüphanesine maletmiştir. Abdülhak Hamid'i dinlemiş, okumuştur.

Atatürk, bu kitaplarda geçen görüş ve düşüncelerin izleyicisi değil, yorumcusu olmuş, kendine göre bir sonuca varmaya çalışmıştır. Onun düşünce hayatımıza getirdiği yeniliklerden biri, reform ve yenilik alanında “şikâyet” ve “inleyiş” yerine, “olumlu meselelerin özüne ehemmiyet veren” bir anlayışı yerleştirebilmek olmuştur.

Nâmık Kemal, hayatı, sanatı ve fikirleriyle, hem sağlığında hem de ölümünden sonra Türk toplumu ve aydınları üzerinde etkili olmuş bir şâir-yazardır. Zamanının yeni fikirlerini Türk toplumuna, anlayıp sevecekleri bir üslûpla sunmuş, Batılılaşma yolundaki Türkiye'de inkılâpçı bir kuşağın yetişmesinde etkili olmuştur. Onun etkileriyle yetişen Türk aydınları, gerek Osmanlı Devleti dağılırken, gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulurken, ölüm pahasına Türk milletine hizmet etmişlerdir. Nâmık Kemal, inanılan değerler uğruna kendini feda edişin çok güzel bir örneğidir.

Sonuç olarak; nazım ve nesir türündeki eserlerinde vatan, millet, bayrak, din, dil, hürriyet, eşitlik, kültür, medeniyet, hak, hukuk, gibi yüce kavramları; uğrunda seve seve canımızı bile feda edebileceğimiz yüksek idealler olarak gören ve gösteren Nâmık Kemâl'in; bu idealler doğrul-

tusunda hareket ederek, onların gerçekleşmesi için olağüstü gayretlerle, maddi ve manevî her türlü fedâkârlığı göze alan Büyük Kurtarıcı, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ulu önder Atatürk; vatan ve milletin istiklâli, birliği, bütünlüğü, ilerleyip yükselmesi ve medenî dünyadaki haklı yerini alması yolunda heyecan yüklü fikirleriyle yakın tarihimizin bütün inkılâpçı aydınları gibi etkileriyle yetişmiştir.

Atatürk; çağdaş kavramları ilk defa Nâmık Kemal'den öğrenmiş, çağdaş bir toplum olabilmenin heyecanını onun yazılarında tatmıştır. Nâmık Kemal tarafından bayraklaştırılan ilke ve kavramlar, aralarında farklılıklar olsa bile, Atatürk tarafından da ömür boyu savunulmuştur. Atatürk, Nâmık Kemal'den etkilenmekle birlikte, onu olduğu gibi alan birisi de değildir. Ondan aldığı etkileri, yeni görüşler, zamanın gerçekleri ve kendi tecrübelerinin ışığında değerlendiren, daha yeni, daha geçerli sentezlere ulaşmıştır.

HASAN DUMAN

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürü

Taha Toros Arşivi, 580853

HÜRRİYET KARTALI NAMIK KEMAL

Dün Namık Kemal'in yüzüncü doğum yılıydı. Arif adında bir şair, büyük vatanperverin doğuşuna:

Erdi şeref bu dehre Mehmet Kemal ile

Tarihini söylemiştir ki Arap harfleriyle ve ebcet hesabiyle
1258 yılını gösterir.

Ölmez adını biz fanilerin yüreğimize nakşedip tarihin
kucağına düştüğü ve ebediyete kavuştuğu tarih de 2
Birincikânun 1288 pazar günüdür.

Şu hesaba göre doğumunun yüzüncü yılı olan dün,
ölümünün de elli ikinci yılıdır. Demek oluyor ki Namık
Kemal için bir günde iki merasim yapacağız, Hem doğum
yılını kurulaacağız, hem de ölüm yılını anacağız. Bu,

Abdülhak Hâmidin dediği gibi bir "tebrik namei taziyetâmiz!" olacak!

Evet, Namık Kemalın büyük adı dün yurdun her köşesinde rahmetle anıldı. Tarihte nurlu bir sayfa olan adının ve eserinin önünde her Türk vatadaşı saygı ile eğildi.

Onu bilmiyen bir Türk tasavvur edemiyorum. Onun için edebî hüviyetini tarife hacet görmüyorum. Esasen bunu yapmıya kalkışmak "malûmu ilâm" kabilinden bir şey olmaz mı?

Hürriyet aşkına ruhunda yer veren hangi Türk çocuğu Kemali bilmez. Ve her biri o aşktan, o sevgiden bir ateş, bir kıvılcım olan eserlerini hangi yurtdaş okumamıştır?

Filhakika, onun için ne yaptı? Ne iş gördü? diyenler de oldu. Şairliğini inkâr edenler de bulundu. İlim adamı değildi, milliyet mefhumunu anlamamıştı, diyenler de görüldü.

Namık Kemalın bazı fikirlerinin hatalı ve yanlış olduğu söylenilebilir. Fakat onun hakkında: "Bir şey yapmadı!" demek çok gülünç ve zavallı bir iddiadır. Hürriyet fikrini dimağlara aşılama, simsiyah bir istibdat devrinde zulme, esarete, kahıra isyan etmek, serbest konuşmıya, serbest yazmıya, hakkını istemiye ve tanıtırmıya halkı teşvik ve teşci eylemek, iş mefhumunun içine giren şeylerden değil midir?

En koyu bir (Despotizm) in hükümferma olduğu bir devirde hürriyet için haykırmak, istibdattan şikâyet etmek, memleketi zulümden kurtarmak için bayraktarlık yapmak, hapisten, menfadan, işkenceden korkmamak ne demektir? Bütün bir memleket halkını müstebit bir padişah aleyhine ayaklandırmıya çalışmak bir iş sayılmaz mı?»

Bünyan mülke verdi hakkiyle indrası,
Abdülhamit hanın kanunu bi esası!

Diye haykıran Namık Kemalin, kudretli bir şair, heyecanlı
bir muharrir olduğunu kim inkâr edebilir?

Namık Kemal bu memlekete hiç bir şey yapmamış olabilir.
Fakat, İslâmlık ve Osmanlılığın tesiri altında kalmış
olmasına rağmen, ilhamını Fransız edebiyatından alarak bir
"Vatan ve hürriyet edebiyatı" yaratması bir iş değil midir?

Onun bu himmetini inkâr etmek için, insanda mantığın şaşı
değil, anadan doğma kör olması lâzımdır.

Dün Namık Kemal için yapılan merasim bana hem bu
satırları yazdırtmaya vesile oldu, hem de dört yıl evvel
merhum şair Mustafa Reşitle bir konuşmamı hatırlattı.

Mustafa Reşit büyük vatan şairi Namık Kemalin candan bir
dostu ve çocukluk arkadaşıydı. Hayatının son birkaç yılında
dostluğunu kazandığım ihtiyar şair, bir gün konuşurken
Namık Kemalle nasıl tanıştığını, hapishanedeki ziyaretini,
Kemali jurnallıyanın kim olduğunu anlatmıştı.

Süleyman Nazifin: "Alfred dö Möse bir aşk şairi ise,
zatiâliniz de muhakkak bir muaşaka şairisiniz" dediği
Mustafa Reşidin Namık Kemal hakkında bana söylediklerini
- doğumunun yüzüncü devir yılı münasebetile - yazmayı
faydalı buldum.

Mustafa Reşit, Namık Kemalle nasıl tanıştığım şöyle
anlatmıştı:

- Altmış yıldan fazla olacak. O zamanlar Edimede Kadiriler
tekkesi şeyhi olan büyük babam Süleyman efendinin
yanında bulunuyordum. Bir gün dediler ki:

- Istanbuldan sürgün bir paşa gelmiş..

Bu sürgün, Namık Kemalın anasının babası olan Abdüllâtif idi. Paşa tekkeye misafir oldu. Yanında Namık Kemal de vardı. İşte ilk defa Kemali orada gördüm. Çabucak seviştik; biribirimizi anladık. Orada kaldığı müddetçe biribirimizden ayrılmadık, gündüzleri beraber gezdik, geceleri beraber okuduk. Kemal benden epey büyüktü. Daha o zamanlar, edebiyattan, şiirden bahsediyor, kendi de bazı şeyler yazıyordu.

İşte şiir yazmak merakı bende o zaman başladı. İlk âruz hocam Kemaldır.

Bir gün Kemal Edirnedan gitti. Vedalaşmamız pek hazin oldu. Biribirimizi kucaklarken gözlerimizden yaşlar boşanıyordu. Aradan bilmem ne kadar geçti, o memlekette oldukça şöhret kazanmış, istibdat aleyhinde ateş püskürmiye başlamıştı. Ben de o sıralarda İstanbula dönmek üzere idim. Edirnedan ayrılırken büyük babam dedi ki:

- Namık Kemali tevkif etmişler. Hapishanei umumîdeymiş: şehre çıkar çıkmaz hemen git gör.

Küçük bir odada tek başına hapsedilmişti. Demir bir karyola, tahta bir masa, iki yer sandalyası, toprak bir testi odanın bütün eşyasını teşkil ediyordu. Masanın üstünde bir sürü kâğıt, birkaç kitap, sarı bir divit, bir kaç da kamyş kalem vardı.

Beni görünce hayret ve sevinç dolu bir sesle:

- Nereden çıktın Reşitçiyim!

Diyerek kucakladı. Alnımdan, gözlerimden öptü. Ben çok

müteessir oldum. Ağlamıya başladım, onu teselli etmiye gelmişken asıl ben, kendim teselliye muhtaç bir hale gelmiştim. Bu düşünce ile kendimi topladım. Birkaç söz söylemek istedim. Fakat Kemal meydan bırakmadı:

- Burada, dedi, şurada burada serbest gezdiğim zamanlardan daha rahatım... Kendimi düşünmüyorum, şahsım için ıstırap duymuyorum. Milletim ve memleketim için acı duyuyorum.

Kemal beş buçuk ay mevkuf kaldı. Sonra ikamete memur olarak Midilliye gönderdiler. Tevkifinin sebebi şudur:

Namık Kemal bir gün bir mecliste padişah aleyhinde ağır sözler söyler. Memlekette zulmün, haram yiyiciliğin onun şahsiyle devam ettiğini, hâledilecek olursa vatanın saadet ve selâmete kavuşacağını ileri sürer. Mecliste bulunanlardan Sütlice mevlevî dergâhı şeyhi Abdülbaki efendi yemez, içmez, bu sözleri Abdülhamide jurnaller. Ve Kemali bir gece evinden alarak hapsederler. Tevkif hâdisesi 1876 da olmuştur.

Kemal bana gönderdiği mektuplarda edebiyattan, tarihten ve felsefeden bahsettiği gibi, padişahın kahrından da şikâyet ve feryat ediyor, milletin istikbalini fena ve karanlık gördüğünü söylüyordu. Bu arada beni de zulme, esarete, dalkavukluğa karşı mücadeleye teşvikten geri kalmıyordu.

Namık Kemal, yalnız beni değil sevdiği, sevmediği, tanıdığı herkesi, meclisinde bulunan her insanı istibdat aleyhine teşvik ederdi. Bunun içindir ki hayatını düşünmiyecek bir şevkle, ölümü bile hiçe sayan bir vecd ve cezbe ile vatani için inledi, haykırdı, Türk toprakları için gürledi:

Sıtk ile terkedelim her emeli, her hevesi,
Kıralım hail ise azmimize ten kafesi,

İnledikçe eleminden vatanın her nefesi;
"Gelin imdada" diyor, bak budur Allah sesi.
Namık Kemal lâübali meşrepti. Çok sade konuşurdu. Kalın siyah kaşlarının altında iri siyah gözleri necip bir sükûnla parlardı. Yüzünde herkesi hürmete mecbur eden asil, ağır bir hava vardı."

Mustafa Reşidin, üstadı ve arkadaşı Namık Kemal hakkında son sözleri şu olmuştu:

- "Kemal, yalnız istibdadın aleyhinde değil, saltanatın da, padişahlığın da düşmanı idi. Bunu bana çok kere söylemiş, yazmıştı. Onun ruhunda cumhuriyetçilik vardı. Bunun için Plâtonu çok seviyor, ve bütün dünyada onun tahayyül ve tasvir ettiği cumhuriyeti kurmayı düşünüyordu."

Mustafa Reşidin bu sözü, üzerinde durulacak bir mevzudur. Kemalın eserlerinde böyle bir fikre velev imanen olsun rastlanmıyor. Merhum Mustafa Reşide göre, Kemalın bu sözleri kendisine söylediği, hususî meclislerde bu fikri müdafaa ettiği anlaşılıyor. Bu noktayı aydınlatmak Namık Kemalın hayatı ve eserlerini tetkik edenlerin vazifesidir.

İstibdadın zalim ve kanlı pençesi bir gün yine Namık Kemalın yakasına sarılmış, onu bir daha zindana atmıştı. (Haziran 1293).

Geçinmek için kaleminden başka bir şeyi olmıyan hürriyet kartalı için hapse girmek kazançsız ve netice itibariyle aç kalmak demekti.

O, kendini düşünmüyordu. Verilecek somunla nasıl olsa karnını doyurabilirdi. Fakat büyük şairin belini büken, azap ve ıstırap içinde kıvrandıran başka şeydi: Çoluğunun çocuğunun aç kalması ihtimali...

Namık Kemal bu musibet ihtimal ve âkıbet karşısında üzüntülü ve matemli günler yaşarken, fikir ve kalem arkadaşı Ziya paşa ona yirmi beş altın gönderdi.

Kimseden bir atıfet, bir yardım istemiyen, beklemiyen, hattâ feleklere bile boyun eğmiyen Kemal, paşanın bu hediyesini kabul etti. Çünkü o, biliyordu ki bu yirmi beş altın bir düşmanın, tıyneti bozuk birinin, ağyarın kesesinden değil, iyi ve kötü gün dostu bir vicdandaşın, bir kardeşin cebinden çıkmıştı. Ve bu yirmi beş altın bu aziz dostun gözünden düşen yirmi beş damla yaştı: Kıp kızıl bir yaş!

Mesut ve müreffeh bir hayat yaşamak, binlerce ve binlerce altın sahibi olmak elinde iken çoluk çocuğunun rızkını dost yardımıyla temin eden büyük Türk vatanperveri Namık Kemali daima sevmeli, adını saygı ile anmalıyız.

Bâsi şekvâ bize hüznü umumîdir Kemal,
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yâdına.

Diyen Kemal, bu sözü söylerken hakikati, doğruyu söylüyor, riyakârlık yapmıyordu. Aç kaldığı günlerde bile bu güzel Türk yurdu için ağlıyor, Türk çocukları için inliyor, feryat ediyordu.

Böyle bir insana karşı saygı ve sevgi göstermemek büyük bir küstahlık ve nankörlük olur.

MÜNİR SÜLEYMAN ÇAPANOĞLU

Taha Toros Arşivi, 580794

NAMIK KEMAL ÜSTÜNE

ÖLÜM yıldönümlerinde de olsa değerlerimizi hatırlamak, onlar üzerine kitaplar yayınlamak övgüye değer. Ölümünün 100. yılında Namık Kemal'le ilgili paneller düzenlenmesi, eserlerinin yeniden basılması, onun tartışılması beni çok sevindiriyor.

Yazar Dündar Akunal'ın 21 Aralık 1940 yılında yaptığı bir dizi söyleşide Peyami Sefa, Namık Kemal'in yerini şöyle belirliyor:

“Namık Kemal, Türk azizlerindendir ve hatırası üstünde herhangi bir isnad veya şüphe gevelemek bu toprağa karşı densizlik olur.”

Namık Kemal ve kuşağının gerek düşünce, gerek edebiyat bakımından memleketlerine getirdiği ilkler çok önemlidir. Her zaman ilkler, mükemmelliğe ulaşamazlar. Namık

Kemal, birçok cephede birden savaş verdi. Baskı rejimlerinin özgürlüksüz yönetimine karşı Fransa'dan esen hürriyet hareketlerini yerleştirmek istiyordu. Tiyatro, roman gibi türlerin bizde de yazılmasını, oynanmasını savunuyordu.

Tiyatro, yalnızca bir eğlendirme amacına yönelemezdi. Onun aracılığıyla birçok gerçekler, düşünceler seyirciye ulaştırılmalıydı. Sanatın ilk amacı, bazı düşüncelerin yaygınlaştırılmasını gerçekleştirebilmektir. Tiyatroya gelenler orada eğlenceli iki saat geçirmemeliydi sadece, vatan, özgürlük üzerine de düşünceler kazanmalıydılar.

DOĞU - BATI

TANZİMAT, kapıları Batı'nın yaşama tarzına, kültürüne, kavramlarına açıyordu. Geçmişin kültürü acaba ne kadarının girmesine müsaade edecekti? Namık Kemal'in getirdiği kavramlar getirilmesi gerekli kavramlardı. O, Batı'nın yenilikçi düşüncesini alıyor, ama bunu Osmanlı ve İslam ile de bağdaştırıyordu. Hüseyin Hatemi'nin bu konudaki yargısı onun Batı değerleri ile İslam değerleri arasında kurduğu dengeyi özetler:

"Namık Kemal; büyük bir İslam düşünürü değil ise de dünya görüşü açısından samimi bir Osmanlı' Müslümanıdır."

Batı'dan aldıklarını Doğu'nun içinde eritme, yeni bir toplum yaratmak yerine özgür bir insan topluluğu yaratmakla özetlenebilir.

"Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten" derken hem yeni, sade bir dil getiriyor, hem de bu dile bağlı olarak bizim için yeni olan birtakım fikirler aşıyordu.

Batı'dan aldığı düşünceyle gazeteye de önem vermiştir.

"Namık Kemal siyasi mücadelesini hep gazete ile yapmış, onu iyi bir siyasi terbiye aracı olarak kullanmıştır. Gazeteyi boş vakitleri değerlendirmek için seçilen bir eğlence vasıtası değil, maarif sahasındaki geri kalmışlığı telafi edebilecek bir vasıta olarak görmüştür." (Doç. Dr Hikmet Celkan, Tanzimat Maarifi ve Namık Kemal adlı tebliğinden.)

Ondaki konu genişliği, üstelik bu genişlik içinde Avrupa'dan gelenlerle bizdekilerin uzlaştırılması, bazı konularda derine inmesini engellemiştir Prof. Dr. İnci Enginün'ün dediği gibi, çoğu Namık Kemal'e has orijinal fikirler değildir, ama milletimize mal olması onun sayesinde, onun kalemiyledir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Namık Kemal şiiri üzerine şöyle bir yargıda bulunuyor:

"Şiir olarak Türkçe'ye büyük bir şey ilave etmediyse bile, nesillere onunla hürriyet aşkını aşıladı."

Zaten Namık Kemal'in hayatı boyunca amacı buydu. Düşünce yükü taşımayan bir edebiyat eserinin, güzel olmasının çirkin bir varlığı gereksiz yere süslemekten ibaret olduğunu söylüyordu.

Yahya Kemal de onun için "Meydan Adamı" deyimini kullanmıştı. Halka hizmeti, vatanperverliği, hürriyeti yaşadığı topluma getirmek isteyen adam, bunu meydanlardaki kalabalıklara benimsetmek zorundaydı. Sanat amaç değil, onun için araçtı.

ATATÜRK DÖNEMİ

ATATÜRK de bir ulusun yeniden doğuşunun sancısını çektiği dönemde "Hürriyet Şairi Namık Kemal'in "Fikriyatından" yola çıkıyordu. Aydınların, ileri düşüncelilerin, ulusunu ve tarihini seven şairlerin varlığının önemini vurguluyordu.

Harp Okulu sıralarında başlayan bu düşüncesi onun şu sözlerinde ifadesini buluyordu:

"Başka ulusların şairleri, aydınları böyle çalışıp, uluslarını uyarırlarken, nerede bizim düşünürlerimiz, nerede bizim şairlerimiz? Bizim bir Namık Kemal'imiz var... O, Türk ulusunun yüzyıllardan beri beklediği sesi verdi..."

Namık Kemal'in 100. ölüm yıldönümü yalnız onunla ilgili çalışmaların, kitaplarının yayınlanması açısından önem taşıyor, Tanzimat'la başlayan özgürlük ve yenilikçi hareketlerin dünden bugüne kurulacak bağın da güçlenmesini sağlıyor.

Bugünün birçok düşünce ve edebiyat hareketlerinde o günün silinmez etkilerini taşıyoruz. Evet, Fazıl Hüsnü Dağlarca haklı. "Uluslar büyük evlatlarıyla soluk alır."

DOĞAN HIZLAN

Taha Toros Arşivi, 580840

NAMIK KEMAL'E DAİR DÜŞÜNCELER

I.

Namık Kemal, Abdülhak Hâmid'e yazdığı bir mektupta: "Asıl müceddit Şinasi ile sensin, ben, ikinizin arasında bir hatt-ı ittisalim" der. Bu asil tevazu, bütün bir yanlışlık silsilesinin başlangıcı olmuştur. Hakikatte asıl yenilik onunla başlar, ilk ve esaslı zaferini onunla kazanır. Şinasi, olsa olsa bir hareket noktasıdır ve her başlangıç gibi müphemdir. Bu donuk ışıklı ve kendi üstüne kapanmış adam, şüphesiz etrafındakilere çok tesir etti. Fakat onda bütün cemiyet üzerinde derhal tesirini gösteren, kitleyi birdenbire elektriklendirmiş gibi altüst eden o büyük ve sari kuvvet eksikti.

Namık Kemal, devlet iradesiyle ve sırf imparatorluğu takviye için başlayan yenilik hareketine bütün milli hayata şamil olan bir mânâ vermiş ve hatta bu mânâyı kazana-bilmesi için onu başladığı noktanın aleyhine çevirmiştir. Garpçılığı devlet binasının dışına vurulmuş bir badanadan,

gayesi cemiyetin bünyesini değiştirmek olan şuurlu bir hareket haline getirmiştir.

II.

Namık Kemal'i anlayabilmek ve onun hakkında iyi hüküm verebilmek için cemiyet hayatımıza getirdiği anafikri bulmak lazımdır.

Bugün kullandığımız bütün mefhumlar, şinasi ile onundur ve bilhassa onundur. Fakat onun şahsiyetini sert vurulmuş bir mühür gibi taşıyan kelime, hürriyet kelimesidir. Namık Kemal, hürriyet kelimesinde tıpkı Arşimed'in manivelası gibi yaşayışımızı altüst edecek bir esas bulur. Başka hiç bir meziyeti olmasa, sırf bu kelimeyi ilk defa olarak bu cemiyetin içinde bu kadar aşkla, bu kadar gür sesle ve bu kadar sık olarak kullanmış olması onu tarihimizin en büyük ve en istisnai hadiselerinden biri yapınağa kifayet eder.

Bütün beşeri faziletler hürriyet'ten gelir. İnsanlığın biricik asalet kaynağı odur; asıl büyük yapıcı, ibdaa giden altın kapı hürriyettir. Hürriyet, mesuliyetin başlangıcıdır ve insan, kendi kendisine idrak ettiği mesuliyetler sayesinde şerafetini kazanır.

Bu gülünç olmaktan hiç bir zaman çekinmeyen, konuşacağı yerde her ağzını açtıkça gürleyen adam, bugün tenkidin mânâsız bir ısrarla yakasına sarılıp pazar pazar dolaştırmağa çalıştığı bu büyük muharrir, ilk def'a olarak bütün şarkta esir ordularına hükümrancılık etmenin ve esir sürüsü yetiştirmenin bir meziyet olmadığını, hakiki faziletin müteakıl mesuliyetlerle birbirine bağlanmış fertlerden müteşekkıl bir cemiyet uğrunda yaşamak olduğunu söyledi. İhtiyar Asya ve bütün şark, bu resûl kelâmını onun ağzından ilk def'a duyduğu günden beri sarsıntı içindedir.

III.

Namık Kemal, bizde nadir görülen faziletlerden birine daha sahiptir: Onun kayıtsız ve şartsız olarak fikrinin adamı olduğunu söylemek istiyorum. Eski şiirimiz karşısındaki vaziyeti bunu çok iyi gösterir. Dil, şiir anlayışı, tasavvufi ve hikemî mazmunlara olan iptilası, velhasıl bütün zevki onu eskiye bağlıyordu. Hemen denebilir ki, Avrupalı şiirle hiç temas etmemiş ve onu anlamamıştı. Bununla beraber, her fırsatta eskiye hücum etti.

Tahrib-i Harâbât ve Takib'de bu hücumu haksızlığa kadar götürdü. Bazı tenkit eserlerinde bunu da geçti, adeta yırtıcı oldu. Ve bütün bunları, her hamlesinin asıl kendine doğru olduğunu bile bile yapıyordu. Tahrib-i Harâbât'ı okurken, daima gözümün önüne tımaklarını etine geçirmiş bir adam gelir. Zayıf bulduğunu bildiği bir noktada, kendi kendisini yenmenin verdiği lezzet, baştan aşağı bu eserleri doldurur.

İlk münekkidiğimiz odur; zaten bugünkü fikir ve sanat hayatımızın her şubesi onunla başlar. Tenkidi, romanı, tiyatroyu edebiyatımıza getiren odur. Fakat asıl insanı şaşırtan makaleleridir. Asıl onları okurken tecessüsün, hüsnüniyetin, cemiyet görüşünün nerelere kadar gittiğini, nasıl bütün bir hayatı kavradığını anlar ve şaşıırız. Hemen her hayat köşesine bu yapıcı iştiha sokulur, münakaşa eder, misâl gösterir, ufuk açar, milli ayıplarımızı teker teker sayar. Realist görüşün seçtiği basit çareleri önümüze döker. Ve okuyucusunu safvet ve kudretine hayran ederek bahsi bitirir.

IV.

Kuvvetlerini bu kadar geniş bir sahaya ve bu kadar cömertçe dağıtan bir adamın sathî kalması kadar tabii bir şey olamaz. Namık Kemal sathîdir; fakat kütle gibi, çocuk

gibi sathîdir. Yani derinliğin yokluğundan gelen eksikliği, safiyeti ve imanı ile her an yenilemesini bildiği heyecanı ve nihayet bütün hayat tezahürlerine koyduğu o şahsi ifade ile tamamlar. Bu bakıma göre hiç bir üslup, Namık Kemal'inki kadar canlı değildir. Biz bugün onu eskimiş, fazla süslü, hatta gülünç bulabiliriz, fakat hayatla doğrudan doğruya temasa gelmekten doğan bir sıcaklığı bizde uzun zaman ikinci bir varlık gibi konuşan sâri bir tarafı olduğunu inkâr edemeyiz. Fakat ne olsa, bu üslûptaki canlı tarafı, bizim bugünkü hüviyetimizle kavramamız kabil değildir.

Muayyen bir kültür seviyesine gelmiş, Namık Kemal'in müjdecisi olduğu hayatın iç meseleleriyle karşılaşmış, onu memlekete sokmağı ümit etmediği şeylerle beraber, tabii hayatının parçaları şeklinde tenkide alışmış bir nesil için bu güçtür. Onun hakiki canlılığını ve ehemmiyetini anlamak için, düşünce hayatına bu eserlerle gözünü açanların üzerinde bu eserin yaptığını düşünmek lazımdır. Kim bilir ne ufuk açıcı bir darbe, ne sersemletici bir aydınlıktı. Genç Abdülhak Hamid, genç Fikret, genç Hüseyin Cahid ... Ve bizden evvel gelen ve dün, bugün iş başında gördüğümüz her türlü meslekten birkaç nesil, hep fazilet ve memleket aşkını bu gür kaynaktan içtiler.

Hiç bir şey bize, bugünkü fikir ve sanat dünyamıza, ne kadar uzak yollardan geldiğimizi, bu eser kadar vuzuhla gösteremez. Bu mesafeyi göz önüne getirdikten sonra, Namık Kemal'i okumak lazımdır. O zaman daha yirmi beş yaşından itibaren aldığı o peygamberane jeste, o muazzam vekara nasıl hak kazandığı görülür.

AHMET HAMDİ TANPINAR

Oluş, 1 İkincikânun (Kasım) 1939, S. 5 -6

NÂMIK KEMÂL'İN MEKTUPLARINDA SİTEM, HİCİV VE MİZAH

Namık Kemâl'in gerek hususi gerekse edebî ve siyasî hayatında mektupları, önemli bir yer tutar. Şairimizin; İstanbul, Paris, Londra, Magosa, Midilli, Rodos, Sakız gibi yerlerden gönderdiği mektuplarının sayısı bir hayli kabardır. Nitekim, Türk Tarih Kurumu tarafından, ailesinden satın alınan mektuplarının sayısı 720, telgraflarının 14'dür.

Muhakkak ki, Kemal Bey'in mektuplarının tamamı 720 tane değildir. Türk Tarih Kurumu'na intikal edemeyenlerin de bulunduğu veya bir kısmının, gönderildiği kimseler tarafından o devirde yakalanmak korkusu ile yakıldığı da bir gerçektir. Bu kadar fazla mektup yazmak merâkını, O'nun; bu işten zevk duyması, onlarla hasret gidermesi temayülüne bağlayabiliriz.

Nâmık Kemâl'in, bilhassa hususi mektuplarında sitem, tenkid, hiciv, yerme, alay etme önemli bir yer tutmakta ve böylece kendisinin edebiyat tarihi noktasından meçhul sayılabilecek yönlerine, açıklık getirmektedir.

Söz konusu mektuplarında şairimiz, - aşağıda da görüleceği üzere - zaman zaman âmiyâne diyebileceğimiz bazı tabirler kullanmıştır. Ancak; bu çeşit mektuplarını yakın bildiği, iyiniyetine, dostluğuna güvendiği kimselere yazdığını hiç hatırdan çıkarmamamız ve böylece kullanılan ifadeleri de, samimiyetine bağlamamız gerekir.

İncelediğimiz mektuplarda; Sayın, Fevziye Abdullah Tansel'in "Nâmık Kemâl'in Mektupları" adlı yayınından istifade ettik. Ayrıca okuyucunun daha rahat anlamasını sağlamak için bazı, tamlamaları ve ifadeleri günümüz Türkçe'sine çevirdik.

1865 yılında, Çıldır'da tahrirat müdürlüğü yapan Diyarbakır'lı Naim Efendi'ye, Nâmık Kemâl tarafından gönderilen bir mektup bu konuda oldukça önemlidir. Mektuba geçmeden önce, bu Naim Efendi'nin kimliği ve şairimizle ilgisi üzerinde durmak gerekmektedir :

Naim Efendi, ahlâki yönden, halk arasında hakkında çeşitli dedikodular çıkmış bir kimsedir. Hattâ, devrinde "Deli Naim" diye bilinmektedir. Faik Reşat Bey, Nâmık Kemâl ile Naim Efendi arasındaki münasebeti aydınlatan şu fıkrayı nakletmiştir:

"Edib i Azam Nâmık Bey merhum, bir meclis-i edebîde bazı muarızları ile mübaheseye girişmiş. Bahs pek kızışmış olduğu bir sırada Diyarbakır'lı Deli Naim: (Kemâl Bey, Kemâl Bey!..) diyerek güya o bahse müteallik kendinin de bir mütaleası varmış gibi Kemâl Bey'i durdurduktan sonra: (Ahlat-ı Erbaa ne demektir?) deyince, Kemâl Bey hayret-âmiz bir hiddet ile: (Dört kere halt etmektir!) demiş».

Nâmık Kemâl'in «tenzirü'l-hinzır» (domuzu korkutma) adını verdiği mektubunun daha giriş kısmından itibaren kullanılan sert, keskin ve hakaret dolu cümlelerde söylediğimiz

hususlara, şu şekilde rastlıyoruz:

"...mertek-edâ, çömlek-tıynet, dünbelek-şöhret, fitne taşıyan hammal, musibet satan tellâl, en kusursuz Ebu Cehil, en cahil Eflâtun, hiçbir şeyden haberi olmayan Aristo, İskender'in danışmanı, iki boynuzlu manda, (...) şeddesiz katmerli cahil, şeddeli merkep, akıl veren cahil, (...) eşsek sesli bir hayvan olan Naim Çelebi;

İstanbul'dan gidişin ki, en faziletli bir hareketin ve ilk hayırlı işindir. (...) İşittim ki, Çıldır'da dahi, anadan doğma deliliğınle coşup fitne ve fesat denizinde dalgalanıp (öyle şiveler ki, eşekte bile yoktur), misali, önüne ardına çifteler atmış ve etrafı birbirine katmışsın! Be hey habis! (...) baş urmadık sokak taşı ve yestehlenmedik ocak başı bırakmadın. (...) hâsılı iktizâsı kadar döğüldün, söğüldün ve lüzumu mertebe sürüldün, koğuldun. Hâlâ, kötü nefesine insanlık değıl, geçinme arzusu ile olsun zerre kadar uyanıklık gelmedi mi, ki, mütemadiyen rezillik yolunda seyr ve gittikçe hayrın aksine şeyler edersin. (...) Bulunduğın yerden de kovulmakla şereflenir (...) isen, Allah ve Resûlü için bu tarafa gelme ve (gerçi gittin köpek, ama ki yerin kalmadı boş!) sözü gibi, geleceğın rezil adamları yetişip dururken, bir de sen başa belâ olma!" (sene 1282, Nâmık Kemâl)

NEF'Î GİBİ

Devrinde, Nef'î'nin «Sihâm-ı Kazâ» adlı meşhur eserine nazire addedilen yukarıdaki mektup; Nâmık Kemâl'in eski tarzı taklitte, hiciv vâdisinde ne dereceye kadar muvaffak olduğı hususunda bizi aydınlatmaktadır.

Hicviye sahasının ustası Nef'î'ye oldukça yaklaştığını söyleyebiliriz. Bu itibarla, Nâmık Kemâl'in şiir, tiyatro, makale, tenkid ve mektup türündeki eserlerinin hemen hepsinde

görülen cesur, keskin, kararlı ve ince ifadelerde, Nef'i'nin tesirini de gözden uzak tutmamak herhalde yerinde olacaktır.

Şairimizin diğer bazı mektuplarındaki konumuzla ilgili kısımları, şu şekilde görüyoruz:

"Reşad'ım, bî'reşadım;

(...) buraya gel de gözlerin karı görsün, tiyatro görsün (...) acaba ben ölür müyüm, diye soruyorsun. Ona şüphe etme! Elbette bir vakit ölürsün. Deccal olacak değilsin! Köpek, sen epeyce şeyler yazmaya başladın. Hele bizim mektebe girdin ama... gibi eşsek kalmayacaksın. Fikrini çalıllığa düşmüş örümcek zarına benzeteceğine, iğneli fıçıya düşmüş çıfit çocuğuna benzetsen daha iyi olurdu". (İskender Beyzâde Reşad Bey'e Mektup. Londra, Mart 1869).

"Burnun pistir; gözlerinden öperim, demişsin. Mektubunu aldığım zaman hamam alıyordum. Nezlem var. Başımı suya sokamadım. Gözüm çapaklı!" (İskender Beyzade Reşad Bey'e Mektup. Londra, Ekim 1869).

"...köpek ürümesini bilmez, koyunu kurt çağırıp duruyor... Biz eşeğiz a, İstanbul bizden şeddeli, bizden uzun kulaklı eşsek!" (İskender Beyzade Reşad Bey'e Mektup. Londra, Şubat 1870).

"Birader,
İş fena... Ben Magosa'ya gidiyorum. Siz de elbet Akkâ'da kalmazsınız. Fizan'ı falan boylarsınız. Sakın mektubumu okuyup da, benim için telâş etme. Magosa'ya gidiyorum amma, Kâğıthane'ye gider gibi gidiyorum!" (Hacı Nuri Bey'e Mektup. Nisan, 1873).

MAGOSA NASIL BİR YER!

Magosa'yı ve oradaki durumunu anlatan şu mektubu, oldukça enteresandır:

"(...) Bir kere Magosa'nın hâlini tarif edeyim: (...) pence-reden bakıp da sahralar dolusu harâbelerini, dağlar parçalanmışcasına taş yığınlarını gördükçe, İsrail borusu çalınmış, fakat ben işitmemişim zannediyorum.

(...) Kuyularından çektilirip de içtiğimiz sudaki şap ile küherçileyi bir yere toplasalar, Mısır Çarşısı'nı değil, Kâhire'nin baruthânelerini asırlarca idare eder. Evvel, ağızdaki acılığı def için rakı üzerine su içiyorduk; şimdi, bilâkis su üzerine rakı içiyoruz. (...) Hele kertenkelelerini, Emin Beyefendi timsah zannetmiş!..

Fâresi zümre-i küttâb gibi nâ-mabdûd Piresi leşker-i küffâr gibi bî-pâyân (Faresi, kâtiplerin topluluğu gibi sınırsız ve piresi kâfir askeri gibi sonsuzdur).

Madenlere söz yok; her taraf taş ile dolmuş. Öyle taşlar ki, ufak parçası insana işkence etmekte bir cellâda bedeldir. Nâzenînler, gündüzleri havadaki harareti cezbederler, akşam olunca insanın yüzüne üflerler. Bir hâlde ki, Cehennem teneffüs ediyor sanılır. Geceleri rutubeti alırlar, sabah olunca vücutlara neşretmeğe başlarlar. Bir hâlde ki, adam; üzerine bulut kadar süngerler sıkılıyor kıyas eder.

Bizim zindanı bir iyice süzdüm. İstanbul'daki evden değil, Paris otellerinden bile farkını görmedim". (Şirvânizâde Hakkı Bey'e Mektup. Magosa, 1873).

"Molla Münih,

Sen âdeta başımıza kâtip kesildin ya! 0,5 Muharrem tarihli Ayasofya minâresi kadar mektubunu beğenmedim desem, yalan söylemiş olurum. (...) İhtar sana, tekdir şaha kalkmış

da ön ayakları el sanılmış merkebe yakıştır". (Münip Bey'e Mektup. Magosa, Şubat, 1875).

"Biz, deve katarı gibi dâima merkep arkasında gitmek saflığında bulunduğumuz için, bu belâlara uğradığımızı hiçbir vakit inkâr etmeyiz". (Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli, Ekim, 1877).

KIZINA MEKTUP

Namık Kemal Zelzeleyi ve ondan ne kadar korktuğunu anlatan aşağıdaki mektubunu da Midilli'den, kızı Feride Hanıma göndermiştir:

"Zelzeleyi söyleme... Ben dünyada hiçbir şeyden, hattâ yılandan, güllenden falan korkmam da, ondan korkarım. Bundan gâliba on gün evvel idi. Bir akşam saat dört buçuk kararlarında yatağa yattım, kitap okuyordum. Bir sâniyenin içinde iki kere öyle salladı ki, yerlerin göklerin direkleri alındı zannettim. (...) İstanbul'da zelzelenin sallantısı yarım saat sürdü diyorsun; yanlış olacak... Yarım saat zelzele İstanbul'u değil, dünyayı yıkar". (Feride Hanım'a Mektup. Midilli, Kasım, 1877).

"Mektubunda Zeynülâbidin gibi bir şey yazmışsın. Önce, Hacivat resmi zannettim. Sonra, dikkatle baktım. Meğer, bizim Zeynülâbidin Bey'in ismi olacak imiş. Hû!.. Ayıp..." (Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli, Temmuz, 1878).

"Artık geçen posta mektup göndermediğim için, Hikmet oraya gelir ise, ister döğüşünüz, ister parçalayınız, isterseniz yiyiniz, benim ne vazifem? Hem Allah'ı seversen, ben her hafta risale kadar mektup yazmak için bir milyon mahlûkat ile götürü pazarlığa mı girdim? Arasına kısa yazarım, arasına hiç yazmam... Beğenmeyen kızını vermesin! Ne şeker çığner ağanın papağanlar?.."

(Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli, Kasım, 1878).

YAKIŞIKSIZ HEDİYELER

Nâmık Kemâl'in, —kendisiyle birlikte İbret gazetesini çıkardığı, Londra'da iken de Hürriyet gazetesinde birlikte çalıştığı— yakın arkadaşı İskender Beyzade Reşad Bey; şâirimiz Magosa'da iken, kendisine hediye olarak kuru kaymak gönderir. O da, bu kaymağa şu mektupla karşılık verir:

"A cenâbet, benim gibi sarhoş herifin tatlı ile ne alışverişi olur ki, bana hediye olarak kuru kaymak gönderiyorsun. Meselâ, onun yerine biraz sucuk gönderilse idi. kıyamet mi kopardı? Burada, portakaldan başka bir şey yok. Onun da vakti geçti. Birkaç tane bulup gönderecektim amma, yine gönderemedim. Neme lâzım, zift ye! Sen bana kuru kaymak göndereceksin de, ben sana o kurumuş, kupkuru olmuş tatlı cenâzesine bedel; sulu sulu, sapsarı portakallar göndereceğim öyle mi? Tekrar ederim, zift ye!.." (İskender Beyzâde Reşad Bey'e Mektup. Magosa).

"Hikmet'in sözüne göre, semeri omuzunda eskitmişsin. Arnavud, eline geçen bir küçük kitabı lâhanaya sarmış da, bîr yere koymuş. O da kaybolmuş... Sonra, düşünmüş düşünmüş, evde bulunan bir manda hatırına gelmiş. (Vallahi manda yuttu kitabı!) demiş. Hüseyin diyor ki: (Rifat Bey manda ise, arkasında semer eskitmez. Değil ise, kitap yemez. Benim mecmuacağımızı ne yapacak?) Şimdi, bu suâle cevap vermek lâzım gelir. Niçin, herkesin malını gasbedersin de, böyle üzüntülere uğrarsın? Ne bileyim; seni dayağa mı havâle etsem?.." (Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli, 1295).

SON BİR MEKTUP

Yazımızı, Londra'dan babasına gönderdiği şu, açık ifadeli

mektubu ile bitirelim:

"Güyâ, ben burada karılara dalmışım. Bilmem bu hezeyanları kim ediyor? Ben genç bir herifim; vazife, memuriyetim de yok. Gece, gündüz bir karı ile otursam, hiç utanmam. Allah şâhiddir ki, buraya geldim geleli, daha bir kere zanparalık etmedim. Onunla da iftihar ettiğim yoktur. Diğer arkadaşların hiçbiri de nâmusâ aykırı bir harekette bulunmuyor. Bizi kim ayıplayacak? Vekiller mi? Kerâtarlar ağızlarını kapasın; bizi tenezzüle mecbur etmesin... Yoksa, ismiyle resmiyle buradaki piçlerini ilân ederiz. Millet ayıplayacak ise, artık elverdi. Biz onların hukûkunu sağlamak için şahsî menfaatlerimizi terk ettik. (...) Size öyle, zanparalık ediyorlarmış, şöyle gelip böyle gidiyorlarmış gibi söz söyleyen olursa; (sâyenizde Avrupa'da oturuyorlar. Orada, Kâbe tavaf olunmaz ya; ne yapsınlar?..) dersiniz, elverir". (Mustafa Âsim Bey'e Mektup. Londra, Mayıs, 1868).

Dr. ÖNDER GÖÇGÜN

Taha Toros Arşivi, 580852

ÜNLÜ BİR SOYUN HAYAT ALBÜMÜ

1. NAMIK KEMAL AİLESİ

BİR asırdan beri, Türk milletinin kalbinde atan bir damar, tarihinde ve edebiyatında yaşayan bir abide var: Namık Kemal... Mürşit olarak, millette hürriyet fikrini yaratan, vatan sevgisini uyandıran Namık Kemal, ömrünü ve sağlığını bu uğurda harcayan mücadele adamıdır.

Bu vatan şairi hakkında bugüne kadar binlerce makale, yüzlerce kitap yayınlandı. Bunların her biri hürriyet kahramanının muhtelif yönlerini, siyasî, edebî değerini ve hizmetlerini belirtmektedir.

Biz, bu yazılarımızda Namık Kemal'in soyu sopu hakkında bazı bilgiler verecek, bir aile reisi olarak kendisinden ve devam etmekte bulunan neslinden söz açacağız. Bu arada bazı eski resimlerle onları tanıtmaya çalışacak ve esasen

tanınmış olanları da tekrar hatırlayarak, kısa bir çerçeve içerisinde sunacağız.

NAMIK KEMAL' İN 1000 MEKTUBU

Namık Kemal, tarihimizde ünlü kişilerin soyundan gelen bir şairdir. Kendisinin meşhur Topal Osman Paşa'ya dayanan bir aile şeceresi mevcuttur. Son yıllarda torununun torunu Osman, Londra Müzesi'nde bulunduğu mükemmel bir şecerenin kopyasını İstanbul'a göndermiştir. öyle sanıyoruz ki, Namık Kemal'in ecdadına dair en mükemmel şecere budur.

Namık Kemal, katiyetle söyleyebiliriz ki, yarım asrı bulmayan kısa hayatında en çok mektup yazan ve mektup sevgisi çok üstün olan bir edibimizdir. Okuyup yazmak, hele mektup yazmak, onun her gün almaya mecbur olduğu bir gıda gibidir. Zamanımıza kadar muhafaza edilmiş olanlardan binden fazla kıymetli mektubu Türk Tarih Kurumu tarafından satın alınmış bulunuyor. Benim arşivimde, Namık Kemal ile alâkalı 250'den fazla yayınlanmamış mektup ve vesika vardır. Bunlar daha çok Namık Kemal'in 'aile çevresi ile, yakın dostlarıyla ilgilidir. Sonsuz sevgi ve karşılıklı muhabbetin örnekleriyle doludur.

Şakalar, nükteler, hicivler, hücumlar, endişeler, malî sıkıntılar, memuriyet nakilleri ile alâkalı teşebbüsler, kadere inanışlar, devrin büyüklerine temas eden günlük havadisler, akraba ve dost haberleri, hastalıklar ve ufak tefek aile mahremiyetleri bu mektupların içerisinde uyumaktadır...

Namık Kemal'in aile çevresinden en çok mektuplaştığı babası Mustafa Asım Bey, kızı Feride ile damadı Rıfat Beydir. Aile mektuplarının çoğunda malî sıkıntılar, memuriyet ve ev nakilleri, oğlu Ali Ekrem'in tahsiliyle alâkalı hususlar, Namık Kemal'in yazdığı eserlerle alâkalı

mevzular, damadının daha iyi bir vazifeye alınması hususundaki tavsiye mektupları, kızının doğumları ile alâkalı hisli ve sevgi dolu satırlar insanı çok duygulandırmaktadır.

Hele siyasî ve maddî bakımdan çok sıkıntılı geçmekte olan hayata karşı mukavemet tavsiyeleri, çekilen çileler, kahırlı günlerin acı duyguları, refaha kavuşma özlemi, bir şehirde müştereken oturamamanın ıstırapları, gurbetin iç sızlatan tahassüsleri bu mektupları okuyanların gözlerini yaşartacak acı intibalar taşıyor.

Namık Kemal'in babası Asım Beyle yaptığı mektuplaşmalar umumiyetle kısadır. Bazen de siyasî ahval dolayısıyla rumuzludur. Asım Beyin oğlu Namık Kemal'e gönderdiği mektupların çoğu, sanki çok samimî bir arkadaşta, eski bir dosta yazılmış intibaini vermektedir. Meselâ Asım Bey, oğlu Namık Kemal'den, mutasarrıf bulunduğu Adalar'ın rakısı meşhur diyerek rakı ister! Diğer taraftan sıhhatine iyi bakmasını bir arkadaş gibi öğütler. Kendisinden örnek veren Mustafa Asım Bey, 70 yaşına geldiği halde dinç kaldığını, hatta bu yaşında bile birkaç defa daha evlenmek istediğini oğlu Namık Kemal'e yazacak kadar şakacıdır!

Bu mektuplardan daha ince tafsilât öğrenmek de mümkündür. Meselâ, Namık Kemal, Midilli'de, Rodos'ta, Sakız'da sık sık hastalanır. Babası ona denenmiş kocakarı ilâçlarının reçetesini gönderir. Namık Kemal uzun müddet tedavisi mümkün olmayan basur hastalığından bu suretle kurtulur. Namık Kemal, kıyafetine meraklıdır. Onun kostümlerini babası Asım Bey. İstanbul'da hususî terzilere diktirterek gönderir.

Namık Kemal, kızı Feride ile de uzun uzun, hatta ölüm döşeğinde bile mektuplaşmıştır. Hayatında en çok sevdiği, tek kızıdır. Ondaki her doğan torunu için âdeta bayram yaparak sevinir. Kızına yazdığı mektuplarda bebeklerini

kolay doğurup doğurmadığını soracak kadar samimî bir babadır. Ara sıra torunlarının kime benzediklerini, büyüdükçe ne gibi yaramazlıklar ve maskaralıklar yaptıklarını merakla sorar. Kızından aldığı mektuplara aynı gün içerisinde büyük bir haz ve zevkle cevap yazar. Mektuplarının çoğunda yavrularına iyi bakmasını, onları sûtanneye bırakmamasını tembih eder.

41 ÇOCUKLU DAMAT!

90 yaşında bulunduğu halde Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem olarak İran seferine çıkan ve meşhur Nadir Şahı mağlup ettiği sırada şehit edilen Topal Osman Paşa, tarihimizin şerefli sayfalarında yer alan bir kahramandır. Namık Kemal, bu Topal Osman Paşanın, torununun, torunudur.

Osman Paşanın oğlu Ratip Paşa da devrinin ünlü kişilerindendir. Şöhretinin hususî ve resmî iki yönü vardır. Hususî şöhreti 41 evlâdı olmasıdır! Üstelik bu kadar bol zürriyetinden sonra, bir de damat olması kayda değer hadiselerdendir. Damatlıktan sonra Kapudanı-deryalığa tayin olunan Ratip Paşanın 41 çocuğundan en meşhuru Müderris Osman Paşadır.

Bu çocuğun doğuşunda bir müneccim Ratip Paşaya gelerek, doğan bu oğlunun ileride başının kesileceğini haber vermiştir. Müneccimin bu sözü üzerine Osman, asker ve siyaset adamı yapılmayıp medreseye verilmiş ve din adamı olarak yetiştirilmiştir. Fakat Rusya ile yapılan bir muharebede askerlere yardım için medreseden çıkanlardan bir kısmı gönüllü olarak harbe katılmaya karar verince. Müderris Osman Efendi bunların başında yer almıştır.

Bizzat harbe iştirak eden ve Rusçuk taraflarında büyük varlık gösteren Müderris Osman Efendiye serdar rütbesinin verilmesi Şeyhülislâma bildirilmiş ise de Şeyhülislâm'ın

- Biz din adamlarıyız, manevî mücahededede liyakat gösterenlere rütbe veririz. Millî mücahedenin mükâfatı mülkî hükümete aittir - demesi üzerine, Osman Paşaya vezirlik rütbesi tevcih edilmiştir.

Gel gelelim, müderrislikten vezirliğe yükselen Osman Paşanın kıskanç düşmanları, onu çekememişlerdir. Bunlar hünkâra yanaşarak "Eğer günün birinde Osman Paşa verilen bu rütbenin baş döndürücü sevinci ile isyan ederse, ona karşı duracak bir vezirimiz yoktur" demişlerdir. Bunun üzerine Padişah, Müderris Osman Paşayı Eğriboz Valiliğine tayin ettirerek İstanbul'dan uzaklaştırmıştı.

Ancak Osman Paşaya karşı haset ve düşmanlık bununla da kalmamıştır. Osman Paşa, Eğriboz adasını karaya bağlayan köprüyü geçip maiyeti henüz karada iken köprü berhava edilmiş ve Osman Paşa. Ada'da tek başına kalmıştır. İşte bu sırada, İstanbul'dan hususî surette gönderilmiş olan Kapucubaşı, koynundan çıkardığı idam fermanını Osman Paşaya okumuş ve iki rekât namaz kılmasına müsaade ederek başını kesip İstanbul'a getirmiştir.

O sırada Osman Paşanın kardeşi Ali Bey, Sarayda içişleri vazifesini görmektedir. Bir gün yemekten sonra elini yıkayan Padişaha leğen tutarken kardeşinin kesik başı kendisine gösterilmiştir. Hünkâr "Asilzade kişi, Ali Bey gibi olmalıdır. Halbuki kardeşi uğraşa uğraşa başını yedi" deyince, kardeşinin kesik başını gören Ali Bey neye uğradığını bilememiş, leğeni derhal yere bırakıp Padişaha dönerek "Sana hizmet edene lânet olsun" demiş ve Saray'dan çıkmıştır.

Ratip Paşanın 41 evlâdından ve Osman Paşanın küçük kardeşlerinden olan Asaf Paşa ile Naşit Bey de babaları gibi devrin ünlü kişilerinden olmuştur. Her ikisinin de divanları vardır. En küçük kardeşleri Şemsettin Bey ise III. Sultan

Selîm'in maiyetinde uzun müddet çalışmıştır. III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine. Saraydan ayrılmış, IV. Sultan Mustafa ile II. Sultan Mahmut tarafından yapılan davetleri reddederek, "Ben bir adama hizmet ederim." sözleriyle Saray'da hiç bir vazife kabul etmemiştir, işte Namık Kemal, bu Şemsettin Beyin torunudur.

Namık Kemal'in inceleyip, damadı Rıfat Beye anlattığına göre, Şemsettin Beyin 101 yaşında iken bir oğlu dünyaya gelmiştir ki, bu, Namık Kemal'in babası Mustafa Asım Beydir. Namık Kemal'in dedesi Şemsettin Bey, 109 yaşında, nüzul isabet ederek ölmüştür.

Mustafa Asım Bey - birinci defa - Abdülatif Paşanın kızı Zehra Hanımla evlenmiş, Namık Kemal bu kadından doğmuştur. 7 yaşında annesini Afyon'da kaybeden Namık Kemal, dedesinin yanında büyütülmüştür. Babası Mustafa Asım Bey, ikinci kere evlenmiş ve ondan Naşit adında bir oğlu olmuştur. Mustafa Asım Bey de (1816- 1900) 84 yaşında ölmüş, oğlu Namık Kemal'in ölümünü görmek gibi bir talihsizliğe uğramıştır.

Mustafa Asım Bey, müneccimdi. İstikbalden sezintilerle uğraşırdı. Rüyaya inanır, kaderi soğukkanlılıkla karşılar, Bektaşîliğe meyilli, hoş sohbet bir kişiydi.

Namık Kemal 17 yaşındayken orta halli bir komşu kızı olan Nesime Hanımla evlenmiştir. Bu evlilik daha çok ailesinin zoruyla olmuştur. Nesime Hanım kültürsüz ve yetiştirme tarzı itibariyle az hassas bir kadın olduğundan Namık Kemal'i anlayacak ve onunla derin hissî bağlar kuracak seviyede değildi. Bu bakımdan Nesime Hanım, kocasından çok, kızı Feride'nin evinde yaşamayı tercih etmiştir.

2. KAYINPEDERİM NAMIK KEMAL

NAMIK Kemal'in Midilli, Rodos, Sakız adalarında memuriyeti sırasında sıhhatine bakımı bazen bir ahretliğin, bazen de uşakların eline bırakılmıştı. Ancak oğlu Ali Ekrem, mutlak surette annesini babasının yanından ayrılmamaya zorlamış ve bu suretle karı koca arasındaki geçimsizliğin giderilmesine var kuvvetiyle çalışmıştır.

Namık Kemal'in Nesime Hanımdan 1864'te doğan Feride adlı bir kızı ile, - kendisinin Paris'e firarı sırasında - 1867'de doğan Ali Ekrem adında bir oğlu olmuştur.

TOPALIN GELİYOR, TOPALIN!

Namık Kemal'in padişaha yazdığı bazı resmî ve hususî mektupları «Yıldız» evrakı arasında bulunmuş ve Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından "Belleten" de neşredilmiştir. Biz bu mevzua temas etmeyeceğiz. Yalnız elimizde mevcut yayınlanmamış bir belgeden sezildiğine göre Namık Kemal'in kızı, padişahın fermanıyla Menemenlizade Rıfat Beyle evlenmiştir. Namık Kemal, kızına gönderdiği bir mektupta padişahın fermanıyla evleneceğini, müstakbel kocasının Rıfat Bey olduğunu bildiriyor. Kızına "Topalın geliyor, topalın!" diye latife dolu yazdığı mektupta

"Bizim ecdadımızda meşhur bir topal daha vardır." diyerek, dedesinin dedesi meşhur Topal Osman Paşayı hatırlatıyor.

Namık Kemal'in kızı Feride, iri gözleriyle. beyaz teniyle, devrin en güzel kızlarından biridir. Ona birçok talipler çıkmıştır. Bunlar arasında Namık Kemal'in yakın dostlarından olan Ebuzziya Tefvik Bey de vardır.

Namık Kemal, her nedense, o devirde tanınmış kişilerin kızlarının izdivacından evvel Sarayı haberdar etmesi gibi bir geleneğe uyarak, kızı hakkında yukarıdan bir karar

alınmasını arzulamış ve bu âdete uymazsa, muahazeye maruz kalabileceğini düşünmüş olabilir. Burasını sarahatle bilmiyoruz. Ancak bildiğimiz şey, Feride'nin Rıfat Beyle evlenmesi, Namık Kemal'i fazlasıyla hoşnut etmiştir.

RIFAT BEY KİMDİR?

Rıfat Beyin soyu, Adana'nın Karahisarlı kasabasını merkez olarak kullanan ve Menemencioğulları namıyla Toroslar'da ün yapan bir aşirete dayanır. Rıfat Bey, bu aşiretin son beyi olan Hacı Ahmet Beyin oğludur.

Sultan Aziz zamanında Çukurova ve Toroslar'da Kozanoğlu ile birlikte bazı aşiretlerin isyan hareketleri üzerine 1865 senesinde padişahın fermanıyla birçok aşiret reisleri yerlerinden kaldırılmışlardır. Bu arada Hacı Ahmet Bey de İstanbul'a sürülmüştür. Rıfat Bey bu sürgün esnasında 8-9 yaşlarındaydı.

Genç yaşta ayağı sakatlandığından topal kaldı. Ayrıca ailenin en küçük erkek çocuğu olduğundan, İstanbul'da büyük ihtimamla yetiştirildi. Devrin bilgili hocalarından hususî dersler aldı. Memuriyet hayatına Babiâllde Maliye ve Divanı Muhasebatta kâtiplikle başladı. Daha sonra Anadolu'nun muhtelif vilâyetlerinde ve Rumeli'de Defterdarlıklarda bulundu. Çok dürüst ve çalışkan bir memurdu. Meşrutiyetin ilk senesinde Hüseyin Hilmi Paşa kabinesine Maliye Nazırı olarak girdi. Daha sonraki kabinelerde de aynı nazırlıkta bulundu. Son siyasî vazifesi, Âyan Meclisi Reisliğidir. 1932 yılında ölmüştür.

RIFAT BEY VE NAMIK KEMAL

Nasıl tanıştıklarını kısaca Rıfat Beyin ağzından dinleyelim:

"... Peder merhum hayatta iken. Muhbir ve Hürriyet

gazetelerini okurdum. Bende siyasete meyil o vakitten başlamıştır. Hürriyet gazetesinin büyük muharriri Namık Kemal, affolunarak İstanbul'a gelince, Mahmut Nedim Paşanın Sadrazamlığı sırasında, Nuri (Mabeyin Başkâtibi ve reji komiseri), Reşat (Kudüs mutasarrıfı) Tevfik (Ebuzzly) beylerin iştirakiyle Mahir Beyin idaresinde İbret gazetesini, başmuharriri kendisi olmak üzere, neşretmişti.

19 numaradan sonra gazete 4 ay kapatıldı. Kemal Bey, Gelibolu mutasarrıflığına gönderilerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Kısa süren bu vazifesinden ayrılarak İstanbul'a dönünce, İbret gazetesini 132. sayıya kadar çıkardı. Merhumun sürgünde olduğu vakit çıkardığı ilâvelerle beraber İbret'in tam koleksiyonunu yapmışım.

"Vatan yahut Silistre" unvanlı piyesinin Gedikpaşa Tiyatrosunda ilk defa temaşaya konulmasında, her yerin fiyatı üç kat idi. Pederin muvafakatini alarak tiyatroya gittim. Ayakta durmak için bile yer bulamayarak döndüm. İkinci defasında, fiyat iki kat oldu. Alt katta 28 numaralı locanın biletini aldım. Oyunu hayranlıkla, kendimden geçerek seyrettim. Tiyatro o gün başka bir âlemdi. Aktörlerin ağzından çıkan her cümle alkışlanıyor, tiyatro binası yerinden oynuyordu. Oyunun sonunda "Yaşasın Kemal-i millet" sesleri tiyatroyu inletti.

Bunu takiben seyirciler, «Muharriri görmek isteriz* diye bağırmaya başladılar. Bir taraftan alkış devam ediyor, diğer taraftan "Kemal'i görmek isteriz" sesleri yükseliyordu. Nihayet sahneye birisi çıktı, muharririn orada bulunmadığını söyledi. Meğerse Kemal Beyi ikinci perde açıldığı sırada tevkif edip hapishaneye götürmüşler. Ertesi günü hususî bir vapur tahsis edilerek Kemal Bey, Magosa'ya; Ahmet Mithat Efendi ile Ebuzzly Tevfik Bey, Rodos'a; Nuri Bey ile talebeden Hakkı Efendi, Akkâ'ya gönderildiler

Abdülaziz'in hal'i günü, şair Dell Hikmet ve Ahmet Mithat Efendinin yeğeni Mehmet Cevdet Efendi, Kırankbar matbaasında buluştuk. Magosa, Akkâ ve Rodos'taki sürgünlerimize birer telgraf yazılması kararlaştırıldı. Magosa'da Namık Kemal'e yazılacak telgraf metninin tarafımdan yazılması uygun görüldü."

Rıfat Bey o tarihe kadar, müstakbel kayınpederi Namık Kemal ile yüz yüze görüşmemişti. Ancak Namık Kemal'in Magosa dönüşünde tanıştırıldı ve onun büyük sevgisini kazandı. Sultan II. Abdülhamit devrinde Namık Kemal'in uğradığı takibat sırasında, Rıfat Beyin de onunla haberleşmeleri hafiyeler tarafından tespit edildiğinden uzun uzun sorguya çekildi ve o da Namık Kemal'in kaldığı tevkifhaneye gönderildi. İşte Rıfat Beyle Namık Kemal'in - daha sonra damatlığa varan - derin dostluğu tevkifhanede büsbütün kuvvetlendi. Namık Kemal, Midilli'ye gönderildikten sonra Rıfat Bey iki defa yanına gitti ve aylarca misafir kaldı. Damatlığı bu ikinci ziyareti sırasında kararlaştırıldı.

NAMIK KEMAL'İN ÖLÜMÜ

Namık Kemal hakkında yazılan kitaplarda, onun ölümüne, cenaze merasimine dair ya noksan, ya da birbirini tutmayan bilgiler vardır. Rahmetli şair Mithat Cemal Kuntay'ın üç büyük ciltlik Namık Kemal adlı kitabında bu kısım yer almamıştır. Yakından bildiğimize göre, Mithat Cemal Kuntay, Namık Kemal'in Sofrası adıyla 4. bir cilt hazırlamakta iken ve Namık Kemal'in ölümünü uzun uzadıya yazacakken vefat etmiş, başladığı müsveddelerin akıbeti meğhul kalmıştır.

Dünkü ve bugünkü nesil, Namık Kemal'in ölümüne dair en doğru tafsilatı, onun en yakınından, yani oğlu Ali Ekrem'in "Namık Kemal" adlı kitabından almaktadır. Merhum Ali

Ekrem Bolayır'ın bu mevzudaki izahatı da kısa olmuştur. Bunun tafsilâtını yine damadı Rifat Beyden dinleyelim:

"... Balıkesir defterdarlığından avdetimi müteakip, Sakız'da mutasarrıf olan kayınpederim Namık Kemal Beyin müessif irtihali vuku buldu. Beni Mabeyne çağırarak vefatını haber verdikleri gibi, pederleri Mustafa Asım Beye de bir çavuş vasıtasıyla keyfiyet bildirildi. Haberi Saraydan alan Man-yasizade Refik Bey (Meşrutiyetin ilk yıllarında Adliye Nazırı) Yeni Osmanlılar Cemiyetinden ve İbret gazetesinin neşrinde arkadaşları olan Mabeyin kâtiplerinden Reji Komiseri Nuri ve Kudüs Mutasarrıflığından ayrılarak İstanbul'a gelen Reşat beyleri bulup birlikte, büyük kayınpederim Mustafa Asım Beye gitmişler. Ve bu can yakan elemine iştirak etmişlerdir.

Kara haber çabuk duyulur derler. Bilmem nasıl haber almışlar. Ben eve vardığım vakit refikam ile kayınvalidem ayılıp bayılıp duruyorlardı. Ben, merhumun meftunlarından değil, âbltlerindendim. (Henüz 11-12 yaşlarında bulunduğum sırada bir gün Kemal Bey hasta mıdır demişler, ne olmuş, namaz kılarken "Yarabbi benim ömrümü Kemal Beye ver" diye dua etmişim. Peder merhum işiterek söyler dururdu)."

"Ekrem de (Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır) geldi. O da benim gibi müteessirdi. Hanımefendi (Namık Kemal'in karısı Nesime Hanım) ile merhum arasında karşılıklı bir muhabbet bulunmadığından, onun teessürü bizimkilerle kıyas kabul etmezdi. Üçümüz (Feride, Ali Ekrem, Rifat) doya doya ağlaştık. Kayınvalide bizi teselliye çalışıyordu. Konuşmak için ağlamayı bıraktık. Müzakere neticesinde Ekrem'in Sakız'a gitmesine karar verdik.

Ertesi günü vapurla Ekrem gitti. Daha ertesi günü beni Saraydan çağırdılar. Başmabeyinli Hacı Ali Beyin yanına

gittim. Ebuzzlyya Tevfik Bey, merhumun Bolayır'da Gazi Süleyman Paşa türbesi avlusuna defni için, vasiyeti olduğunu arz etmiş. Mucibince irade-i seniye sadır olmuş ve Sakız'a telgrafla emir verilmiş."

3. NAMIK KEMAL'İN MEZARINDA KESİLEN KURBAN

"LİVA Maiyet vapuru Kemal'in na'sını Bolayır'a götürmeye memur edilmiş... Ertesi günkü vapurla Gelibolu'ya gittim. Gelibolu'ya gelişimde, kim olduğumu, polise de söylemedim. Yatacak bir yer sordum. Bir meyhanenin üstünde büyücek ve döşeli bir oda gösterdiler. Oraya çantamı göndererek ben de gidip hemen soyundum. Bir kahve içip yatacaktım. Jandarma kumandanının beni görmek istediğini haber verdiler.

Kumandan geldi: "Mutasarrıf beyefendi, arzı ihtiram ediyor. Burada kalmanıza razı değil. Hemen kendi hanelerine buyurmanız rıcasındadır." dedi, itizar ettim. Israrına karşı, özrümü tekrar ederek, "Vapurda rahatsız oldum, kalkacak halim yoktur. Yarın gelir, hâk-i payilerine yüz sürerim," dedim.

Kumandan gitti, yarım saat geçmeden meyhanenin önünde bir araba durdu. Mutasarrıf Nuri Bey bizzat gelerek hemen çantamın kaldırılmasını garsona emretti ve bana: "Burada kalmanız katiyen caiz değildir, buyurun," dedi.

O gece mutasarrıfın evinde kaldım. Aynı gece kayınbiraderim Ekrem Bey de Çanakkale Kumandanı Âsaf Paşanın botu ile Gelibolu'ya gelerek, mutasarrıf beyin evinde birleştik.

Verilen emir üzerine, Namık Kemal merhumun cenazesi Sakız'daki kabrinden çıkartılmış, tahnit mümkün olmadığından tabutu kurşunla sarılarak diğer bir sandığa

konulmuş ve Maiyet vapuruna yerleştirilmişti. Ekrem Bey de yolcu vapuru ile Çanakkale'ye gelip oradan Gelibolu'ya gidecek bir vapur aramışsa da bulamamış, Âsaf Paşa haber aldığından kendi botu ile Gelibolu'ya göndermişti.

O gece orada kalınarak ertesi günü, mutasarrıf beyin arabası ile Bolayır'a gidildi. İki gece, orada Şehzade Gazi Süleyman Paşanın türbesi bitişiğindeki odada kaldım. Üçüncü günü. Maiyet vapuru körfezde görüldü. Vapurun sancağı yarıya indirilmişti.

Ben, ayağımdaki arıza sebebiyle, sahile kadar inemedim. Bir bölük kadar askerle, Bolayır'ın çocukları, Ekrem ile beraber indiler. Mübarek tabut gelinceye kadar ben inişin başında bekledim. Oradan tabuta refakat ederek, türbeye kadar geldim.

Kapıda bulunan bir müfreze asker tabutu selâmladı. Göz yaşları sel gibi akmaya başladı. Ben ise kendimi bilmeyecek bir hale geldim. Yanımdaki bir odaya götürdüler. Bilmiyorum, oranın âdeti midir? Bir kurban getirip, mezarın üstünde kestiler ve kanını mezara akıttılar.

Mukaddes tabut, mezara indirildikten sonra artık orada işimiz kalmadığından, hemen Gelibolu'da, hazır bulunan vapura binerek İstanbul'a döndük."

KEMAL'İN TORUNLARI

Şimdi, Namık Kemal ailesinin devamını, kızı Feride ile oğlu Ali Ekrem'in ve bunlardan olan çocukları, eski fotoğraflarla izleyelim. Evvelâ, şurasını hemen belirtmek isterim ki, Namık Kemal'in kızı Feride'nin fotoğrafı yoktur. Neden? Namık Kemal, huyu itibariyle fotoğraf çektirmekten, fotoğrafçı önünde uzun uzun poz vermekten hazzetmediğini yakınlarına çoğu zaman ifade etmiştir. Hatta: "Fotoğrafçıya

poz vermek, benim için, sırat köprüsünden geçmek gibidir," diye latifelerde bulunmuştur. Bu nedenle, şairimizin mevcut fotoğrafları, parmaklarımızın adedini geçmez.

Fakat damadı Rifat Bey, fotoğrafa büyük değer verir. Feride ile evlendikten sonra birlikte bir fotoğrafhaneye gidip aldındıkları resmi, babaları Namık Kemal'e gönderirler. Namık Kemal bu fotoğrafı hiç beğenmez. Çünkü Feride, Namık Kemal'in gözünde dünya güzelidir ve fotoğrafta hiç de bu güzellikten eser yoktur. Derhal fotoğrafı yırtar ve fotoğrafhanedeki negatifin de kırılmasını İster. İşte bu yüzden Namık Kemal'in tek kızı Feride'nin, çocuklarına ve torunlarına hatıra olarak bırakacağı bir resmi yoktur.

Feride, kocasının defterdar olarak bulunduğu Şam'da 30 yaşında, veremden öldüğü zaman, arkasında dört öksüz çocuk bırakmıştır.

Namık Kemal'in kızı Feride'den olan torunlarının ikisi kız, ikisi erkektir.

Şairin, kucağına alarak doya doya sevebildiğı ilk torunu — geçen yıl 85 yaşında vefat eden — Muvaffak Menemencioğlu'dur. Uzun yıllar Anadolu Ajansı Umum Müdürlüğü yapmıştır. Meşrutiyetin ilk yıllarında Paris'ten modern sporu Türkiye'ye getirmeye çalışanlardandır. Bizde fotoğrafla ilk spor yazarlığını yapan da odur.

Muvaffak Menemencioğlu'nun halen biri Londra'da oturan Nermin ile Türkiye'de bulunan Suzan adında iki kızı ve Turgut adında bir oğlu vardır. Bu Turgut, Büyükelçi Turgut Menemencioğlu'dur. Namık Kemal'in ikinci erkek torunu, eski Dışışleri Bakanlarından Büyükelçi Numan Menemencioğlu'dur ki, (1892 - 1958) Namık Kemal'in ölümünden sonra doğmuştur. Onun adına izafeten (Numan Kemal) adı verilmiştir. Numan Bey, çocuksuz vefat etmiştir.

Namık Kemal'in Feride'den, iki kız torunu olmuştur ki, bunların ilki halen 84 yaşında olan Beraat Hanımdır. Aile içerisinde buna "Büyük Beraat Hanım" denilir. Çünkü Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'den olan bir torununun adı da Beraat'tır. Ona da aile arasında küçük Beraat denilmektedir.

Namık Kemal hayatta iken doğan Beraat Hanım, 84 yaşında olduğu halde dinç bir hafızaya maliktir, çocukluğu, annesi ile dedesi arasında geçen yazışmalara göre hırçın geçmiş ve dedesi Namık Kemal onun yaramazlıklarını kızından aldığı mektuplardan öğrenerek latifell cevaplar yazmıştır.

Namık Kemal'in ilk kız torunu olan Beraat Hanım, 1901 yılında Babiâli Hukuk Müşavirliğinde çalışan Mümtaz Beyle evlenmiştir. Daha sonra Adana Valiliği yapan Mümtaz Bey. İller Bankasının ilk umum müdürü olmuştur (1872-1935).

Kocasını 1935 yılında kaybeden Beraat Savut, ayrıca iki büyük felâkete uğramış, genç yaşta iki oğlunu kaybetmiştir. Bunlardan küçük oğlu İlhan Savut eski içişleri bakanlarından merhum Şükrü Kaya'nın damadı, hâriciyemizin parlak istikballi gençlerinden biri iken, Adnan Menderes'le Londra'ya giderken, uçak kazasında ölmüştür.

Namık Kemal'in kızından ikinci kız torunu rahmetli Nahide Hanımdır (1887-1962). Doğuşunda dedesine çok benzediği Mustafa Asım Beyin, Namık Kemal'e yazdığı bir mektuptan anlaşılıyor. Bu kızın adını evvelâ Safiye olarak nüfusa geçirmişlerse de, Namık Kemal bu addan hiç hoşlanmamış, (Barika), (Basıra), (Vicdan), (Nahide) isimlerinden birini seçmesini mektupla kızı Feride'ye bildirmiştir. Nahide adı uygun görüldüğünden, Safiye adı unutulmuştur. Namık Kemal'in ikinci kız torunu Nahide, babası Rıfat Bey tarafından, Bedii Beyle evlendirilmiş ve iki oğlu (tanınmış işadamlarımızdan Bülent Büktaş ile Mücahit Büktaş) ve Nevin ile Berin adlı iki kızı olmuştur.

4. BİRİNİ AŞK GÖTÜRDÜ, BİRİNİ TİFO ALDI..

NAMIK Kemal'in tek oğlu. Ali Ekrem Bolayır'dır (1867-1937). O doğduğu zaman Kemal, Avrupa'daydı. Babası Mustafa Asım Bey bu doğumu müjdeleyen mektubunda, ona konulacak adı da Namık Kemal'den sormuştu. Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem'i çok sevdiğinden, gurbette doğan bu oğluna Ekrem adını verdi. Ali Ekrem, çocukluğunu kısmen babasının, kısmen dedesinin yanında geçirdi. Bir aralık hemşiresi Feride ile eniştesi Rifat Beyin evinde kaldı.

Tahsiline Arapça ve Farsça lisaniyle, hususi hocalar yanında başladı. Batıyı görmüş olan Namık Kemal, oğlunu Avrupa'da okutmak ve Batılı yetiştirmek istiyordu. Oysa, sürgün hayatı ve maddî imkânsızlık bu arzusunu engelliyordu. O sıralarda yurt dışında tahsile gitmek, umumiyetle Sarayın bilgisine, hatta müsaadesine dayanırdı. Avrupa'da tahsile gönderilecekler, Saray tarafından seçilecek olurlarsa, masrafları Hazine tarafından karşılanırdı. Namık Kemal için, tek oğlunu Avrupa'da okutmak büyük bir gaye idi ama, bunu sağlayacak maddî varlıktan mahrumdu. Çareyi, Saraya müracaatta buldu ve oğlunun Avrupa'da tahsil ettirilmesini rica etti.

II. Sultan Abdülhamit, Namık Kemal'in arzusunu yerine getirmedi ama, onu tatmin için Ali Ekrem'i Mabeyin Kâtipliğine, yani Saray'daki bürosuna, tayin ettirdi. Bu suretle Namık Kemal'in oğlunu, bir nevi hem himayesine, hem de gözetimine almış oluyordu. O devirde Mabeyin Kâtipliği diğer memuriyetlerden üstün sayılıyordu. Ali Ekrem, bu vazifeye tayin edilirken, Namık Kemal de Sakız'da ölümle pençeleşiyordu. Netekim o sıralarda vefat etti.

Ali Ekrem, bir taraftan Saray'da kâtiplik yapıyor, bir

tarafından da H. Nadir takma adı ile manzumeler yazıyordu. Gerçi yazdıkları, babası ayarında değildi; fakat Namık Kemal'in oğludur diye itibar görmekteydi. Pek nazik, muâşeret usullerine fazlasıyla vâkıf, münevver bir Babıâli efendisi idi. Sarayda uzun müddet kâtiplikten sonra, Kudüs mutasarrıflığına tayin olundu. Şimdiki Akdeniz'deki adaların çoğu o zaman blzimdi. Bu adalar valiliğini yaptı.

1908 inkılâbından sonra, Namık Kemal'in oğlu hakkındaki görüşlerde İttihatçılar, ikiye ayrıldılar. Bir kısım İttihatçı idareciler onun azline gittiler. Büyük Kabine zamanında Ali Ekrem aynı vazifeye iade edildi. Daha sonra İstanbul Edebiyat Fakültesinde profesörlük yaptı: bu arada Galatasaray Sultanîsinde, askeri liselerde edebiyat dersleri okuttu

Ali Ekrem, Yıldız Sarayı'nda Mabeyin Kâtibi İken, Mısırlı Celâl Paşanın kızı Celile Hanımla evlendi. İlki erkek, diğer üçü kız, dört çocuğu oldu.

NAMIK KEMAL AİLESİNİN İLK KURBANI: CEZMÎ 'NİN İNTİHARI

Namık Kemal'in, Ali Ekrem'den olan ilk torunu, 11 mart 1896'da doğdu. İsmi, Mehmet Kemal Cezmi koydular. Cezmi, Namık Kemal'in ünlü bir eserinin adıdır. Ali Ekrem, babası Namık Kemal'in kendisi hakkında Avrupa'da tahsil yaptırmak arzusunu oğlu Cezmi için uygulamak istedi. Onu Namık Kemal'e lâîk bir torun olarak yetiştirmek arzusundaydı. Cezmi'nin musikide büyük kabiliyeti vardı. Mektep sıralarında verdiği konserler, onu küçük bir yıldız olarak belirtiyordu.

Cezmi evvelâ İstanbul'da Türk ve yabancı mekteplerde okutuldu, sonra İsviçre'ye gönderildi. Orada bilgisini ve tahsilini ilerletmekle kalmadı, musiki sahasında ün yapacak bir kabiliyet olarak yurda döndü. İstanbul'da da hususî surettemûzik derslerine devam etti.

O zaman Ali Ekrem Bey, Boğaz'da, Arnavutköy'de oturuyordu. Cezmi'nin müzik hocası Belçikalı evli bir kadındı. O da Büyükkada'da otururdu. Cezmi'ye ders vermek için bazen evlerine gelir, bazen de Cezmi onun evine giderdi.

İşte ne olduysa bu sıralarda oldu! Müzik nağmeleri içerisinde genç talebe ile ondan çok yaşlı, çoluk çocuk sahibi hoca arasında başlayan aşk alevi, Cezmi'nin kalbini ve kafasını yakmaya başladı. Belçikalı kadın, Cezmi'nin kendisine olan bu çocukça meylini biliyor, onu kırmadan münasebetlerini normal şekilde devam ettirmeye çalışıyordu. Ruh sıkıntıları içerisinde sinirleri bozulan Cezmi, bu kadını, kocasından bile kıskanmaya başladı!

Müzik sesi arasında doğan bu aşkı, Cezmi yenemedi. Çok hassas ve biraz da hasta ruhluydu. 6 mart 1917 günü, Şişli'de eniştesi o zamanki Ayan Reisi Menemenlizade Rıfat (Menemencioğlu) Beyin evinde, onun tabancasını ele geçirerek intihar etti. Yakında oturan Doktor Aristidi Paşa

ilk imdada koşanlardan oldu. Cezmi'yi yaralı olarak şişli Çocuk Hastanesine kaldırttı.

Bütün İstanbul çalkanmıştı. İntiharın sebebini tahkik için adli merciler işe el koydular. Kendisine doktor süsü vererek tahkikatı yürüten müddeiumumi, Cezmi'nin ölmek üzere bulunduğu dakikalarda ona birçok sualler soruyordu. Tahkikatın aydınlatılması bakımından intihar sebebini soran salahiyetli memura Cezmi, gözlerini kapatarak şu son sözleri söyleyebildi:

- Beyefendi, ben hayatımla uğraşıyorum. sizi doktor zannettim, can çekişen bir gence böyle bir sual sorulur mu? Ben, ölümden kurtulmak dahi istemem!

Cezmi, intihar teşebbüsünden iki gün sonra hastanede öldü. Büyük bir cenaze merasimi yapıldı. Namık Kemal'in oğlundan olan ilk torunu genç yaşta toprağa verildi. Bu cenaze merasimini başta gözleri yaşlı olarak devrin Sadrazamı Sait Halim Paşa ile Talat Bey (Paşa), Maliye Nazırı Cavit Bey ve Hüseyin Cahit Bey gibi İttihat ve Terakki'nin tanınmış kişileri takip ettiler.

Cezmi'nin feci şekilde hayatına kıyması Namık Kemal ailesini perişan etti. Zavallı babası şair Ali Ekrem, bu felâket karşısında, Recalzade Mahmut Ekrem'in genç yaşta ölen oğlu Nejat için yazdığı mersiyelele benzeyen manzumeler yazarak kendini avutmaya çalıştı.

NAMIK KEMAL AİLESİNDEN GENÇ BİR ÖLÜM DAHA

Namık Kemal ailesindeki bu erken yaprak dökümü, bu kadarla kalmadı. Ali Ekrem'in mavi gözlü güzel kızı Masume, yaptığı kısa süren iki evlilikten, beklenen saadete erememişti. Üçüncü bir evlenişle Kahire'ye gelin

gitti. Orada 28 yaşıdayken tifodan öldü.

Masume 1899 yılında dünyaya gelmişti. Namık Kemal'in oğlundan olan, ilk kız torunuydu. Doğduğu zaman babası Ali Ekrem Bey, Mabeyin Kâtipliğinde çalışıyordu. Bu doğum padişaha duyuruldu. Sultan II. Abdülhamit yavruya Ülviye Şükriye adını verdi. Nedense daha sonra aile bu adı benimsemeyip Ayşe Masume'yi uygun buldu.

Masume, 6 yaşıdayken, Şehzade Kemalettin Efendiden, Türkçe dersleri alarak tahsiline başladı. Bir aralık Rodos'ta Sörler Mektebi'nde okudu; daha sonra 1912 yılında Harbiye'deki Fransız Kız Mektebi'ne devam etti. Değişik tabiatlı, hassas bir kızdı. Tutumu hayatın dikenli yollarında desteksiz yürüyebilecek metanette değildi. Yetişme çağına gelince, halazadesi Numan Beyle evlendirilmesi aile arasında söz konusu oldu. Fakat bu mevzu sözde kaldı.

Masume 1917 yılında kısa süren bir evlilikten sonra, ikinci evliliğini yaptı; ondan da ayrılarak ruhunun sükûneti için ailesi tarafından kısa bir müddet Berlin'e ve Paris'e, oradaki yakın dostlarının yanına gönderildi. Avrupa'dan dönüşte, Masume üçüncü izdivacını, annesinin akrabasından Topuzzade Tefvik Beyle 1926 yılında yaptı ve Mısır'a gitti. Orada hastalandı ve 28 yaşını bitirdiği sırada tifodan öldü.

Şair baba, 20 yaşında bir oğul kaybetmenin çöküntüsünden sonra. 28 yaşında ilk kızının ölümü ile büsbütün ezildi. Bu iki acıyı, hatıra defterinde şu kıta ile dile getirdi:

Yavruların annesine dedim ki,
İki kalbe az gelirdi bir mezar...
Yalnız kalsın (Cezmi) senin kalbinde.
Kalbimde de (Masume) nin kabri var.

Ali Ekrem, talihsiz bir baba olarak, uğradığı felâketlerin

acısını hafifletmek için ömrünün son senelerinde geniş dost muhitleri seçmişti. Bir aralık kendisini edebiyata ve biraz da içkiye verdi. İç sıkıntısını gidermek için aldığı içki de onu hayata bağlayamadı. 1937 yılında, sessiz sedasız, aramızdan ayrılıp gitti. Eşi Celile Bolayır da 1953 yılında öldü.

Namık Kemal'in - oğlu Ali Ekrem'den olan - iki kız torunu hayattadır. Bunlardan 1902 doğumlu Hatice Selma Bolayır, uzun yıllardan beri Amerika'dadır ve oraya yerleşmiş gibidir. Amerika'ya ilk defa 1923 senesinde giden Selma, arada Türkiye'ye muhtelif defalar gelmişse de tekrar Amerika'ya dönmüştür. Orada İngilizce üç mühim kitabı yayınlanmış ve büyük okuyucu bulmuştur. Namık Kemal'in oğlundan olan son torunu, aile arasında, Küçük Beraat namı ile adlandırılan Fatma Beraat Bolayır'dır. Halen İstanbul'da, Şişli'de mütevazı bir apartman dairesinde, acı, tatlı aile hatıraları ile baş başa yaşamaktadır. Hayatını, tamamen hayır işlerine, fakir ve kimsesiz çocukların kültür hizmetlerine bağışlamıştır,

5. "YAKINDA KARA HABER ALACAKSIN!..."

NAMIK Kemal ailesi hakkındaki yazı serisi, burada sona eriyor. Ünlü şairin çoğumuzun meçhulü olan soyuna ait bilgiler, ilk yazımızdan itibaren okuyucularımızda merak ve alâka uyandırmıştır. Öyle sanıyoruz ki, bazı meçhuller de biraz aydınlığa kavuşmuş oluyor. Bu arada kızı Feride'nin evlenme şekli, oğlunun Avrupa'ya tahsile gönderilmesi yerine padişah tarafından Mabeyin kâtipliğine alınması, şairin kendisinden - bugünkü kuşağa kadar - devam eden neslinin panoraması ilgiyle okunmuştur.

Hepsinden önemlisi, Namık Kemal'in fotoğraflarıdır. Bildiklerimizden çok değişik resimlerin bulunuşu, bir adım sayılabilir. Bugüne dek tarihlerimizde, edebiyat kitaplarımızda gördüğümüz tepesinde bol ve gür saç bulunan

Namık Kemal resimlerinin, onun son yıllarındaki tipini aksettirmedeği gerçeği ortaya çıkmıştır. Olsa olsa, kitaplarımızda yer alan Namık Kemal'in, ithaflı ve ithafsız klasik resimleri, tamamen gençlik devresine ve belki de Avrupa'daki yıllarına aittir.

Bu sayfada, Namık Kemal'in hiç neşredilmemiş bir fotoğrafını daha görüyorsunuz. Tepesindeki saçların dökülmeye başladığını tespit eden bu resim, müzemize "Namık Kemal'in Gençliği" olarak girmiş bulunuyor! Genç yaşta tepesi böylesine açılan Namık Kemal'in, son yıllarında tepesinde saç kalmaması ve hele gür saçlı hiç olmaması lâzım. Neteklm yazı serisinin birincisinde, Midilli Mutasarrıfı Namık Kemal olarak yayınlanan fotoğrafta tepesinde tek saç bulunmaması, gerçek Namık Kemal'in resmi olduğu kanaatini doğrulayacak niteliktedir.

Birçok tarih, edebiyat kitaplarıyla dergilerinde, son yıllarındaki resmidir diye bol ve gür saçlı Namık Kemal'ların yer alması, insanı epeyce düşündürmektedir. Gerçekten Namık Kemal, son senelerinde böyle miydi? Yoksa bunlar, şairimizin çok genç yaşında aldırıldığı resimlerden teksir edilerek, biraz da heybetli gözüksün diye fotoğrafçılar tarafından üzerinde işlenmiş fotoğraflar mıdır? Netekim, eski harflerle Mısır'da bastırılan "Namık Kemal" adlı kalın bir kitapta, şairin mevcut fotoğrafları üzerinde münakaşalar yapılmakta, hatta bazı tereddütler ortaya atılmış bulunmaktadır.

Netice şudur ki, mevzu, hakikaten üzerinde durulmaya değer. Namık Kemal. 30 yaşında iken, yani Avrupa'dan dönüşü sırasında bile gür saçlı değildi. Fakat daima sakallı idi. Hele saçları hiç de böylesine gür ve siyah değildi. Kumral, hatta kumraldan daha açık olarak sarışındı.

İlk defa yayınlanan bu nüshadaki Namık Kemal'in "Tanzimat

Müzesi"ndeki gençlik resmine bakınız: Namık Kemal'in gençliği böyle olursa, yaşlılığında tepesinde gür saç bulunması mümkün olur mu?

BÜYÜK BEYİN SON GÜNLERİ

Namık Kemal'in babası Mustafa Asım'ın aile arasında adı "Büyük Bey"dir. Oğlundan 12 yıl sonra 1900 yılında öldüğünde 84 yaşını bitirmiş, 85 yaşına girmişti. Namık Kemal gibi bir evlâdın acısını hafifletmek için son günlerini, esasen mesleği olan müneccimliğe vermişti.

Gaipten haber vermeye, bazı emarelerden faydalanarak geleceğe ait sezilerde bulunmaya meraklıydı. Netekim oğlunun acı akıbetini de önceden içinde duymuştu.

Damadı Rifat Bey. kayınbabası Namık Kemal'in ölümünden bir ay kadar evvel Balıkesir Defterdarlığından ayrılarak

İstanbul'a dönmüştü. Yerleşme günlerinde, bir gün yeni evlerine Büyük Bey geldi. Hem torunu Feride'yi görmek, hem ondan doğan küçük torunları kucaklayıp sevmek için bu ziyareti yapmıştı.

Büyükle büyük, küçükle küçük olmasını bilen bir yaradılışta, şakacı, hoş sohbet olan Büyük Bey, torunu ve torununun çocuklarıyla tatlı bir gün geçirdi. Ayrılırken elini öpen damadı Rıfat Beyin kulağına, korkulu ve endişeli bir sır söyler gibi şunları fısıldadı:

- Yakında bir kara haber alacaksın!

Hakikaten bir ay geçmeden Namık Kemal'in Sakız'da öldüğü, saraya çağrılmak suretiyle, damadı Rıfat Beye bildirildi. Yani bu ölümü, Yıldız Sarayı, Namık Kemal ailesinden daha önce haber almıştı.

Büyük Beyin müneccimliğine, istikbalden sezışlerine dair birçok hikâye anlatılır. Bir keresinde, boşta kalan Namık Kemal'in damadı Rıfat Bey, taşrada bir vazifeye talip olunca kendisine Van Defterdarlığı teklif olunur. Rıfat Bey, Büyük Beye danışır. Büyük Bey, cevap vermek için mühlet ister. Üç gün sonra:

- Van'a git... ileride orada bir felâket zuhur edeceğı benzer! Fakat sizin aile efradının adedinde bir noksanlık gözükmüyor... der. Rıfat Bey, Van Defterdarı iken büyük bir zelzele olur, halkın bir kısmı ile birlikte kışın şiddetli birkaç haftasını ailesi efradı çadırda geçirir.

BÜYÜK BEYİN MERAKLARI

Büyük Bey hususi hayatında içkiyi çok severdi. Çapkıncaydı da... Fakat son eşinin Naşit adında bir çocuk doğurması ve onu çok sevmesi sebebiyle, üzerine herhangi bir kadınla

evlenmek veya eğlenmek istememişti. Büyük Bey, gerek büyük oğlu Namık Kemal ile gerek son çocuğu Naşit ile bir içki sofrasında birlikte oturacak kadar arkadaş idi! Netekim Avrupa dönüşünde Namık Kemal şerefine eliyle bir sofraya hazırlamıştı.

Büyük Bey mütevekkildir. Bektaşîliği sever, hoş fıkralar anlatır. Kadere inanır. En ağır hadiselerle bile sızıltısız katlanmaya çalışır. Namık Kemal'in 27 yaşındayken Avrupa'ya firarında babası onu asla muaheze etmemiştir. Oğlunun ileri görüşlü yetişmesini ve bir mücadele içerisinde bulunmasını yadırgamamıştır. Onun karısını ve çocuklarını bağrına basarak, kendisini, onların hizmetine vermiştir. Bu suretle Namık Kemal'in gözlerini arkada bırakmamıştır.

Ama Büyük Beyin bir merakı vardır: Rütbe ve nişan! O devirde revaçta olan ve her memurun beklediği şeylerdir bunlar... Mustafa Asım Bey, oğlunun Midilli'de, Rodos'ta ve Sakız'da mutasarrıf olarak bulunduğu yıllarda gönderdiği mektuplarda, bu mevzu büyük ehemmiyet verir. Oğlundan tek ricası şudur: Babiâli'de veya Mâbeyin'de yakın dostları nezdinde tavassutta bulunması ve babasına yeni bir rütbe ve nişan verdirmesi!

FERİDE'DEN KALAN TEK HATIRA

Namık Kemal'in kızı Hatice Feride Hanım veremden ölmüştür. Uzun tedavi görmüşse de hastalığı önlenememiştir. Kocas ı Rıfat Bey, Şam'da defterdar iken, oranın sıcak iklimi Feride'ye uygun gelmediğinden, hastalığı büsbütün artmıştır. Bunun üzerine Rıfat Bey, müsait iklimli bir yere, ya bir mutasarrıflığa, yahut yine defterdarlığa nakledilmesini, İstanbul'a gönderdiği resmi ve hususi mektuplarda tekrarlamıştır. Uygun cevap alamaması üzerine istifa suretiyle Şam'dan ayrılırken, yolda Feride, hayata gözlerini kapamıştır.

Feride'nin pek genç yaşta 1896 yılında ölümü bütün aileyi üzmüştür. Mezarı Beyrut'tadır. Kocas ı Rıfat Bey, yıllardan sonra Maliye Nazırı olduğı sırada, ona güzel bir mezar yaptırmış, daha sonra küçük oğlu Numan Menemencioğlu, Beyrut'ta Başkonsolos olarak bulunurken, annesinin mezarını tamir ettirmiştir. Feride'nin çocuklarına ve torunlarına yadigâr olarak bıraktığı tek fotoğrafı yoktur. Ancak kendisinden sonrakilere kalan tek hatıra, şu sayfada gördüğünüz bir mezar resmidir.

TAHA TOROS

Taha Toros Arşivi, 580859

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siiirparki.com